

Ազգիւրի յաւելած

ՏԵՆԵՐՆ 282

Կարգաւորութիւն Եւրոպայի Կարգաւորութիւն Եւրոպայի Կարգաւորութիւն

Կարգաւորութիւն Եւրոպայի Կարգաւորութիւն Եւրոպայի Կարգաւորութիւն

Կարգաւորութիւն Եւրոպայի Կարգաւորութիւն Եւրոպայի Կարգաւորութիւն

Սիրուն աղջիկ, ես
 օտար եմ քեզ համար,
 իմ հոգու մէջ չար
 թախծոն է ըոյն դրել.
 Իսկ քեզ կեանքը, այս մեր
 կեանքը մահաբեր
 Այդպէս անկիւնում ու
 կոկէտ է ստեղծել:
 Բեզ համար. է՛ խղճուկ
 սրտիս ցաւերը,
 Այս մեր կեանքը քեզ
 ծիծաղ է պարզել.
 Սիրուն աղջիկ, կուգես յամբ
 ջանքի՞ն իմ սէրը,
 Հէնց նոյն կեանք է ինձ
 վերադր քաւ ինձ հանել:
 Ուրեմն հեռու, է՛ ինձ
 պէտք է քո սէրը,
 Եւ ինձ անան
 տանջողներ եմ որոնում:
 Թոյն է թախած խղճուկ
 սրտիս խորքերը:
 Բայց բնոր՝ ինձ սիրո՞ւ
 չուն է թունաւորում:
 Դու ուրախ ես—չա՛տ!
 Եւ ընկերներ կ'ենեմ
 Զեռո՞ւ ինձ սիրո՞ւ, դու
 անբան, սուր կեանք
 կ'իտաւ:
 Իսկ ես, զհոգի՜ն—անուն
 քեզ է՛ մնան չեմ
 Սեւ սիրտ ունիմ. սեւ
 ցաւերս կըսիրեմ...

Մ. Միսաքեան

Գ Ն Ր Ո Ւ Ն

(Արձակ բանաստեղծութիւն)

Քաղաւորեց դաժան ձմեռը: Նրա սառն գրկում անշարժանում են գետերը, սառչում ծառերը ու խոտերը: Նրա մահաուխի շնչառութիւնը վշից ճղներից չորացած տերեւները, քշեց հեռացրեց վախեցած թռչուններին, ձիւնով ծածկեց ճանապարհներն ու դաշտերը: Որտեղ կար անոյժ, թոյլ, կորուստի դատապարտեցան: Ինչ որ ազատուեց՝ նա մոռացեց որևէ անկիւնում կիսաքուն դրութեան մէջ, սպասելով մահւան...

Ձմեռը անցաւ... կապարեայ ամպերը պայթեցին և նրանց յետևից երևաց դարնանային կապոյտ երկինքը, ծանր ձիւնեայ սառնը բաժանեց վերածննդ երկրից... բայց բնութեան մէջ ոչ ոք չէր ուզում հաւատալ կատարող փոփոխութեանը, ընտելանալով ձմեռան ծանր ու սառն շղթաներին, ձիւնեայ զանգաճների ճնշման, դաժան-անբարեհամբոյր երկինքին:

Վարդեայ թուփը կանգնած էր անշարժ ու անկեանք. նրան թուում էր, որ նրա մերկ ճղներում խրել են ձիւնեայ սառն ասեղներ: Անտառը չէր շնչում, չէր ներշնչում օդ. նա վախենում էր, որ ահա կրքարձրանայ բուք ու բորան, փոթորիկը կրմունչէ ու անխղճաբար կըթեքէ, կըլիտրատէ, կըտանջէ մատաղ ծառերը: Եղեգը տխուր անպաշտպան թեքել էր ջրի երեսին, նա դեռ ևս զգում էր լճի սառեցնող գիրկը: Ամեն ոք կարծում էր, որ դաժան ձմեռայ թաղաւորութիւնը տւելու է յաւիտեան:

Բայց յանկարծ արևելքում բռնկեց վարդագոյն արշալոյսը: Նրա յետևից նայեց փայլուն կենսալի օրը: Նա աշխարհքի ամեն կողմն ուղարկեց պոսլըղուն արևի ճառագայթներ, նա քշեց երկինքից ամպերի կոյտը և մեղմ գեփիւռ փչեց մռայլ անտառին, վարդի թփին ու անշունչ եղեգին:

Նա ասաց նրանց.

— «Յարութիւն առէք! Ես ձեզ բերում եմ լոյս, ջերմութիւն, կեանք: Յարութիւն առէք ու հրճեցէք կեանքով!»...

Վարդի թուփը սթափեց ու չորս կողմը նայեց: Նա հագնւած էր կանաչով և նրա ճղների մեղմ քամու համբոյրից՝ դողդողում էին հիւսնալի վարդի կոկոնները: Վարդի թուփը ուրախ ուրախ ժպտաց ու ասաց մեղմ ձայնով.

— Փառաւորւած լինիս, ինձ կեանք, լոյս ու երիտասարդութիւն բերող օր!... Ո՞վ ես դու, մեծ դառաղայթափայլ:

Անտառը նայեց շուրջը: Նրա մերկութիւնը թագնել է տօնական կանաչ գգեստի տակ: Կոտրւած ծառերն ու ճղները բժշկւել են և նայում են ուժեղ ու առողջ նայածքով: Բաղմաթիւ պէս պէս ծաղիկներով լի է շուրջը, սոխակները իրանց դալայլիկներով հմայում են... Անտառը ուրախ ուրախ թափահարեց իր թաւոտ կատարները ու շնչաց:

— Օրհնւած լինիս, ինձ կեանք ու երիտասարդութիւն վերադարձնող օր: Ո՞վ ես դու, մեծ հրաշագործ!...

Եղեգը նայեց լճին: Ծանր կապանքներից ազատ՝ նա սիրով դէպ նրան էր յորդում իր պարզ ջրերը ու ալիքները մեղմ ծփալով զգում էին նրա մատաղ ցօղունները: Եղեգը դողդողաց ուրախութիւնից ու մրմնաց:

— Փառաւորւած լինիս, ինձ կեանք ու ուրախութիւն բերող օր! Ո՞վ ես դու, հզօր բարեգործ!... Իսկ նա ժպտաց ու ասաց.

— Ես նա եմ, որին ամեն ոք սպասում էր և որը անշուշտ զալու էր: Ես նա եմ, որին ամեն ոք տենչում է և որի համար բոլորի սիրտը բաբախում է. ես — գարունն եմ և ես միայնակ չեմ, այլ միայն սկիզբը. իմ յետևից գալիս են շատ շատ տաք, լուսաւոր, կենսալի ու երջանիկ օրեր!... Ուրախացէք, վերջն է տանջանքների, հեծեծանքների... Ես տալիս եմ ձեզ լոյս, ջերմութիւն, երիտասարդութիւն...

(Թարգմ. Ա. Երսկ.)

Կ Ա Մ Ք Ի Ո Յ Ժ Ը *)

Վէպ Ժ. Օճէի

Գ.

Ժիւստան գլուխը թարմացնելու համար մի րոպէ պատշգամբին յենած՝ մնաց առանց դիմակի, Լուի ազատ կարող իր հրճել նրանով. Աւելի կատարեալ գեղեցկութիւն չէր կարելի երեակացել: Սև արտևանուէնքերով շրջապատւած մի գոյգ՝ մեծ մեծ կապոյտ աչքեր՝ անարատութիւն էին արտայայտում. բարակ և վարդագոյն ռուսգներով փոքրիկ քիթը գէմքին տալիս էր հիւսնալի՝ բարկացկոտ տեսք. բերանի քնքոյշ զնազրութիւնը, վարդագոյն շրթունքները, յիշեցնում էին մի մաղուննա: Լուին չէր նկատում նրա սատանայական յանդգնութիւն արտա-

*) Տես Ցարազ № 21.

յաչտող քիթը, այլ տեսնում էր միայն նրա աչքերն ու Սերովբէի բերանը և ասում էր ինքն իրան՝ «կարելի է վճռել ո՞ճիր գործել՝ այս վարդապետն ըրթաւնքներին համբոյր դրոշմելու իրաւունքի համար, տեսնելու թէ՛ ինչպէս այս հրաշալի աչքերը տրփանքից կրսկսեն մարել: Մի քանի րոպէից յետոյ երիտասարդ կինը զայրոյթից դառն կերպով հեկեկաց. նա ձեռքով շփեց ճակատը տխուր մտքերը հեռացնելու համար, և դառնալով դէպի լուի, ասաց դառն ժպիտով.

—Ներեցէք. տխուր անցեալս յիշելով մոռացութեան մէջ ընկալ. ես շատ երիտասարդ եմ 24 տարեկան միայն, մինչդեռ շատ եմ տանջւել և շարունակում եմ տանջւել ..

Լուի զարմացած էր... Դիանան շարունակեց.

—Ես այժմ այլ կերպ եմ տալում. առաջ ինձ տանջում էին կարիքը և զրեթէ քաղցը... Մաչքս մեռաւ և թողեց ինձ միայնակ, իսկ հալոս մեզ աչքից ձգեց. Դէպքն ինձ վերադարձրեց նրան... Եւ ինչ! Նրա դէպի ինձ ունեցած խնամքը պատճառ եղաւ ամենագարշելի բամբասանքների, իմ անցեալը երբ համեմատում եմ ներկայիս հետ—ինձ աւելի թեթեւ է թւում. այն ժամանակ, դոնեա, ես ազատ էի, իսկ այժմ ես ընդ միշտ կապւած եմ մի մարդու հետ, որը երբէք ինձ չի հասկանալ ..

Նա դողաց, մետաքսեայ կապիւշոնը բարձրացրեց ձգեց գլխին, և ապա արտասուխառն ձայնով ասաց.

—Բայց ես չըզիտեմ, ինչո՞ւ համար եմ պատմում ձեզ այս բոլորը. ձեր ինչ գործն է թէ ես տանջւում եմ. դուք անկարող էք օգնել ինձ...

—Դուք այդ ատու՞մ էք ինձ, պատասխանեց Լուի, որովհետեւ պիտէք, որ ես ձեզ սիրում եմ. օ, դուք այդ լաւ էք իմանում! Դուք չէիք կարող չընկատել այդ ամբողջ վեց ամիս, դուք տեսնում էիք իմ վրդովմունքը, երբ մօտենում էի ձեզ. լսում էիք թէ ինչպէս պողում էր ձայնս, երբ ես բախտ էի ունենում խօսել ձեզ հետ: Բոլորը ինձ մատնում էր և մատնում է այժմ իսկ—թէ երկչոտութիւնս, որ թոյլ չէ տւել խոստովանիլ ձեզ սէրս, թէ համարձակութիւնս, որ տիրել է ինձ այս րոպէիս՝ երբ բանում եմ ձեր առաջ իմ սիրտը: Այո՛, ես գուշակում էի, որ որ դուք դժբախտ էք: Հօր Աստուծո՛! Ինչպէս կարող է մարդ ասլիք ձեզ հետ և չըհիանալ ձեզանով, ծունկ չըկռնէլ ձեր առաջ—ընդ միշտ ձեր ստրուկը լինելու համար: Երբ նայում եմ ձեզ, ամբողջ մարմնով պողում եմ. երբ դիպում եմ ձեր ձեռքին, թւում է թէ երակներիս մէջ կրակ է վառւում: Ձեզ «իմս» անւանելու համար ես պատրաստ եմ կեանքս տալ, որովհետեւ՝ դիտեմ որ ձեր սիրոյ մի ժամը արժէ իմ ամբողջ կեանքին:

Նա կռացած խօսում էր հանդարտ ձայնով. աչքերը փալցում էին, շրթունքները աչրում. Դիանան ակամայ չուզւած այս անկեղծ և թարմզգացմունքի չորդութիւնից, կիսաբաց աչքերով նայում էր նրա վրայ: Նա շատ գեղեցիկ էր աչք րոպէին և արժէր նրան սիրել: Երիտասարդ կինը տխուր կերպով ժպտաց:

—Ո՛րքան շատ եմ լսել այդպիսի խօսքեր! Ոչ ոքի չեմ հաւատացել և լաւ եմ արել, որովհետեւ՝ այս բոլորը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ րոպէական չափշտակութիւն. բոլոր տղամարդիկ պարտաւոր են համարում իրանց երգել ինձ թէ սիրում են. իմ ճակատագիրն այդ է! և որքան կեղծիք

այդ երգումների մէջ! Կարելի է դուք նրանցից աւելի ազնիւ էք և, իսկապէս, սիրում էք, որովհետեւ երկար ժամանակ հաւատարիմ էք մնում ինձ: Սակայն որքան ժամանակ կըտւէր այս սաստիկ կիրքը, եթէ ես սկսէի լսել ձեզ. կինը ձեզ պէս մարդկանց համար խաղաղիկ է: Ինձ ձեր մասին ասել են թէ մեծ վատնող էք. չընայելով որ երիտասարդ էք. բայց դուք Փոցիայի հետ էք...

—Միթէ նրա մասին վատ կարծիք կոչայտնէք, հարցրեց Լուի դողողջուն ձայնով, ինձ ասել են թէ նա ձեզ վաղուց է ճանաչում և շատ լաւ...

—Խոստովանեցէք անկեղծօրէն, խստութեամբ ընդմիջեց Դիանան, ձեզ ասել են, որ նա իմ սիրականն է եղել. կարելի է նա ինքն է ձեզ հաւատացրել դրա մէջ. կան մարդիկ, որոնք ընդունակ են փառասիրութիւնից ամեն տեսակ անազնիւ վարմունքի...

—Նա երբէք ինձ ոչինչ չէ ասել ձեր մասին, չընայելով որ հարցուփորձ եմ արել իրան. ես ցանկանում էի իմանալ թէ ո՞վ էք և ինչ էք դուք—եթէ մինչև անդամ այդ ինձ վիշտ պատճառէր: Ես ձեզ աչնպէս եմ սիրում, որ թւում է թէ՛ կըմոռանայի այն ամենը, ինչ որ կարող էի լսել ձեր մասին—վատ. և չըկաջ ոչինչ, որ կարողանար արգելել ինձ սիրել ձեզ...

—Ճշմարիտ է, արդեօք, այդ բոլորը:

Դիանայի դէմքի արտայայտութիւնն անմիջապէս փոխեց, կոպերը դողացին, ուռնդները շարժւեցան, հեգնական ժպիտն երևաց վարդապետն շրթունքների վրայ, և առանց քաշւելու, ինքնագովութեամբ ասաց.

—Իսկ եթէ ասէի ձեզ թէ՛ Անտուանը ինձ սիրելի է, թէ՛ ես նրան եմ պատկանել և թէ՛ կարելի է նոյն իսկ այժմ...

Նա չըվերջացրեց խօսքը. Լուի բռնեց նրա ուսերից և ուժով պատշգամբից վեր բարձրացրեց. մի փոքր էլ՝ և նա կըզոյրէր ցած, կըջախջախէր մայթի վրայ. Դիանան իրան պաշտպանելու համար ոչ մի շարժումն չըդործեց. մազերն արձակեցան և փռւեցան ուսերի վրայ, նա տարել էր չաղթանակը. դէմքը փալցում էր: Մի րոպէ նրանք մնացին անշարժ և մէկը միւսին էր նայում. յանկարծ Դիանան արագ շարժւածքով մօտեցրեց իր շրթունքները Լուիի շրթունքներին և երկար համբոյրով միւսեց աչնտեղ. երիտասարդ տղային յանկարծ թւաց թէ երկինքը լուսաւորեց կայծակներով, ականջներում վշվշոց էր լսւում, թմրեց և մի վաշրկեան մնաց անշարժ, անձայն, ամբողջովին փաթաթւած նրա մետաքսեայ մազերի ալիքների մէջ: Երբ նա ուշքի եկաւ, երկինքը պարզ էր, հանդիստ, փողոցին տիրում էր խաւարը և գիշերային խաղաղութիւնը: Երաժշտութեան ձայները հասնում էին նրանց. Դիանան մօտը կանգնած, քիչ գունատ, մազերն էր շրտկում. Լուի սեղմեց նրան իր գրկի մէջ—նա չէր հակառակում. և տարփանքով շշնջաց նրա ականջին.

—Ես քեզ սիրում եմ.

—Սակայն, դուք ուզում էիք ինձ սպանել, ասաց Դիանան դուլխը շարժելով:

—Ինչո՞ւ համար ենթարկեցիք ինձ այդպիսի սոսկալի փորձանքի:

—Որպէս զի համոզւեմ, իրօք, ինձ սիրում էք թէ ոչ—բայց միթէ այդքան խանդոտ էք:

—Ձեր խօսքերից սիրտս աչնպէս կծկեց, այնպիսի ցաւ զգացի, որ խելքս կորցրի. բայց չէ որ, այն ինչ որ ասացիք, ճշմարիտ չէ:

—Ճշմարիտ չէ:

—Այն միտքը՝ թէ դուք կարող էք ուրիշին պատկանել, այժմ անտանելի է ինձ:

Դիանան աչքերը ցած ձգեց և ապա ասաց տատանման մէջ:

—Դուք մոռանում էք, որ ես ազատ չեմ:

—Բայց դուք ինձ ասացիք թէ ձեր ամուսինը ձեզ օտար է:

—Որքան էլ յանդիմանութեան արժանի լինի նրա վարքը, այնուամենայնիւ. ես նրա կինն եմ և նրա անունն եմ կրում... Օ՛, ես անմիտ կերպով վարեցայ. անզգոյշ քայլ արի... Դուք արդէն իրաւունքներ էք դնում մէջ տեղ. դուք կրկորցնէք ինձ... Խնդրում եմ, մոռացէք, ինչ որ այստեղ պատահեց... րոպէաբար ես չափշտակեցայ ձեր կրքով և անմիտ ցնորք չղացաւ. իմ զլխում նւիրել ձեզ ամբողջ կեանքս... Սակայն դուք հասկանում էք, որ այդ անկարելի է: Օ՛, դուք միակ մարդն էք, որին պատրաստ եմ անձնատուր լինել թէկուզ մի րոպէով... ես կըսիրէի ձեզ... ես այժմ էլ սիրում եմ... բայց դեռ ուշ չէ, լաւ է տանջեմ քան մէկ էլ հանդիպեմ ձեզ...

—Եւ դուք կարծում էք թէ ես կըհամաձայնեմ:

—Ուրեմն. ի՞նչ էք ուզում, բացականչեց Դիանան:

—Ուզում եմ, որ դուք լինէք միայն իմ կատարեալ սեպականութիւնը:

Լուի նորից գրկեց նրան և զգում էր թէ ինչպէս դողում էր նա իր կրծքի վրայ, ուղեց համբուրել. Դիանան չետ քաշւեց. բայց չետոյ ինքը՝ Դիանան զժառձի պէս առաջ նետեց դէպի Լուին և սեղմեց նրան իր գրկի մէջ. անհասկանալի ձայներ էր հանում և արտասուում. թւում էր թէ կատաղի սէրը բորբոքել է նրան և հասցրել կատարեալ յուսահատութեան. Լուի—յուզւած նրա կրքոտ հրապուրանքով, նայում էր գեղեցիկ կնոջ՝ առանց մտածելու օգտելի րոպէից, երբ նա գտնւում էր իր իշխանութեան ներքոյ, և միայն կրկնում էր.

—Դու իմն ես և ընդ միշտ:

Դիանան ուղիղ նայեց վրան և պատասխանեց.

—Այո, թող ինչ ուզում է լինի. լաւ է մեռնել քան առանց ձեզ ապրել...

Յետոյ երկուսն էլ չոզնած յուզմունքից—մնացին պատշգամբի վրայ մէկը միւսին թիկն տաւ, լուռ. նրանք երջանիկ էին.

Քայլերի ձայնը գարթեցրեց նրանց քաղցր մոռացութիւնից. նրանք քիչ հեռացան իրարից և չետ նայեցին—նրանց առաջ կանգնած էր Փոցիա:

—Կէս ժամ է ես ձեզ որոնում եմ. ասաց նա հանդարտ ձայնով. եկել էք այստեղ մաքուր օդ ծծելու:

—Այո, պատասխանեց Դիանան, առանց վրդովւելու. մինչդեռ Լուին իր յուզմունքը ծածկելու համար մտաւ գրադարան. Դահլիճում անտանելի շոք է. ժամը քանի՞սն է:

—Երեքն է:

—Ժամանակ է տուն գնալու. գնամ սեր ձեմսին պոկեմ կանաչ սեղանից. նա դարձաւ դէպի Լուին—մեկնեց

նրան իր ձեռքը և բարեկամական անտարբերութեամբ—իբր թէ ոչինչ չէ պատահել իրար մէջ—ասաց.

—Մնաք բարեաւ, ի հարկէ, ես ձեզ այսօր կըտեսնեմ:

—Անպատճառ. պատասխանեց Լուի և նոյնպէս բարեւեց.

Դիանան հեռացաւ և երկու ընկերները մնացին մենակ:

—Ի՛հ, ես քեզ ժամանակ տւի տիկին Օլիֆոնի հետ խօսել, կշտանայ—ասաց Անտուան և դու կարողացար նրկատել թէ որքան համեստ եմ, դիտմամբ աղմուկ բարձրացրի, որպէս զի զգուշացնեմ ձեզ իմ գալստեան մասին. կարծեմ թէ մէկը միւսով գոհ մնացիք:

—Այո, պատասխանեց Լուի սառնութեամբ:

—Օհօ, ահա թէ ինչպէս ես շնորհակալութիւն անում—բացականչեց Փոցիա. եթէ նա քեզ հետ սիրալիր չէ վարւել, ես մեղաւոր չեմ:

—Լսիր, Անտուան. ասաց Լուի յրջութեամբ նայելով ընկերին—տիկին Օլիֆոնի մասին երբէք չըպիտի խօսենք. այդ աւելի լաւ է, քան խօսել այդպէս վիրաւորական տոնով:

—Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահել—բացականչեց Փոցիա. նա ի՞նչ է ասել քեզ. հրտեղից յանկարծ այդպիսի չարդանք և խստութիւն դէպի նա:

—Ես այդ կարող եմ բացատրել երեք բառով—«ես նրան սիրում եմ»:

—Դա նորութիւն չէ. արդէն վեց ամիս է, որ նա քեզ հրապուրել է:

—Քեզ ասում են «ես նրան սիրում եմ», կրկնեց նա ցնծութեամբ, և պատրաստ եմ ամեն բան անել միայն թէ չըբաժանել նրանից. և չափշտակել նրան, և ամուսնանալ՝ եթէ հարկ է:

Փոցիա—անհանգիստ կերպով շարժեց իր սպիտակ գեղեցիկ ձեռքը և ասաց.

Կանաչք մեզանից աւելի թափանցող են. Էմիլին գուշակեց թէ բանը մինչև ուր կարող է հասնել, և դառնալով ընկերին՝ աւելացրեց.

—Հարկ չըկայ փախցնել նրան, ամուսնանալն էլ աւելորդ է. կարիք չըկայ պսակել Դիանայի հետ, քանի որ կարելի է այլ կերպ գործել:

—Զգուշացիր, Անտուան, բացականչեց Լուի գունատաւ. դու անպատուում ես այն կնոջը, որին ես սիրում եմ, ես այդ տանել չեմ կարող:

—Դու, կարծեմ թէ, սպառնում ես ինձ, պատասխանեց Փոցիա այնպիսի մի ձայնով, որ բոլոր երակները դողացին. ահա թէ ինչով ես ինձ վախեցնում: Այս, դու չիմար, եթէ քեզ այդպէս դուր է եկել այդ սքանչելի կինը, ուրեմն նրա սիրականը դարձիր: Բայց մի փախցնի նրան և մանաւանդ թէ մի անջատիր նրան իր սիրելի սեր-ձեմսից, նա կըյուսահատուի:

Փոցիան պինդ ծիծաղեց. Լուիի համբերութիւնը հատաւ, սղմած բռունցքներով նա մօտեցաւ ընկերին:

—Ես քեզ ասում եմ զգուշացիր. դա ստորութիւն է անպատուել կնոջ:

—Դու ինքդ զգուշացիր! բարեկամ, պատասխանեց Փոցիա. դու գտնւում ես խարդալի կնոջ ձեռքում ու այդպէս պարզամտութեամբ, շուտ խաբւում ես... միթէ

դու հասել ես այն աստիճանին, որ կասկածում ես, բարեկամութեանս և տատանում ես իմ ու այն կնոջ մէջ. քեզ պատժելու համար թող կրտայի, որ մի քիչ խելքդ թափ տալին, բայց ես հանդիսաւոր խոստումն եմ տւել մի անձնաւորութեան, որ դէպի քեզ կարեկից է, ազատել քեզ այն որոգայթից, որին դու դիմում ես... Դու հաւատում ես Դիանայի մաքրութեան, հաւատում ես նրա խօսքերին...

—Այո, հաւատում եմ:

Այդ բոլորից երեւոյց էր երեւոյլէ. նա թղթախաղի դահլիճից էր գալիս:

—Ուշ է արդէն, ասաց սենատորը. դուք, երիտասարդներդ, երեւի մնում էք դարձեալ. ես գնում եմ տուն ոտով... Մնաք բարեաւ, և մնաս բարեւի շարժում գործելով ձեռքով, հեռացաւ հանդարտ քայլերով... Այն ժամանակ Փոցիա դարձաւ ընկերին և ասաց.

—Լերբուլլէ դառնում է տուն ոտով, հետեւե՛ք նրան... Դու ինքդ կրտեսես:

Նրանք իջան ցած, վերցրին իրանց վերարկուները և դուրս եկան Ելիսեան դաշտերը. յետոյ քայլի վրայ դնում էր Լերբուլլէ սիգարը բերանին, ձեռքերը գրպանը դրած, ձեռնափայտն էլ թևի տակին:

—Նա տնւն է գնում. շնորհակալ Լուի:

—Կրտեսես... պատասխանեց Անտուան. ծառերի մօտով գնանք, որ նա մեզ չըտեսնէ: Լերբուլլէ երբ հասաւ փողոցի անկիւնը, փոխանակ ծառերու դէպի Անտոն փողոցը, գնաց դէպի ձախ. շօսե՛ն անցաւ՝ իբրեւ թէ ցիրկ է գնում — և մտաւ Գաբրիէլ փողոցը:

Լուի, որ յենեւ էր Փոցիայի ձեռքին՝ դող զգաց.

—Դու սկսում ես գուշակել թէ նա ուր է գնում, հարցրեց Փոցիա:

Լուի պատասխան չըտաւ, բայց նրա արագացած շնչառութիւնից կարելի էր դատել թէ ինչպիսի ծանրութիւն էր ընկել նրա սրտի վրայ: Սենատորը հանդիստ քայլով առաջ էր գնում առանց կասկածելու, որ հետեւում են իրան. մի քանի բոլորից յետոյ Փոցիան կանգնեցրեց Լուիին և ծառերի թանձր կանաչի մէջ թաքնւած սկսեցին դիտել. Լերբուլլէ մի քանի քայլ ևս արեց ու կանգ առաւ պարտիզի ցանկապատի փոքր դրան առաջ, որ ծածկւած էր թանձր կանաչով. մեքենաբար աջ ու ձախ նայեց համոզելու համար թէ իրան հետեւող չըկայ. դարձուց բանալին և ներս մտաւ: Լուի խուլ կերպով հառաչեց, և գունատ դարձաւ ընկերին ու ասաց դողալով.

—Դժբախտ կին! Նա ինձ ակնարկում էր թէ Լերբուլլէ իր հայրն է:

Փոցիա ուներ թոթուէց:

—Նա միշտ այդ է ասում. չէ՞ որ պէտք է բացատրել թէ հրտեղից է այն ճոխութիւնը, որի մէջ նա ապրում է. Լերբուլլէ նրա համար իրան անւանարկում է... Այժմ կարող ես լինել նրա սիրականը, եթէ ուզում ես, միայն մի փախցնիլ նրան — դա աւելորդ է. իսկ՝ որ զխաւորն է, համոզմանաւ նրա վրայ. այդպիս անպատուութիւն չըգործես:

—Ես նրան այլևս չեմ տեսնիլ բնաւ!

—Ի դուր. շատ հաճելի է նայել նրան, ինչու, միայն թէ՛ չըպէտք է հաւատալ նրան:

Լուի բռնեց Անտուանի ձեռքը և սեղմելով ասաց զգացւած.

—Ներքի ինձ, ես գժւած էի:

—Ես չեմ բարկանում քո խօսքերի համար, որ ինձ ասացիր, այլ ցաւում եմ, որ ստիպեցիր ինձ կնոջ գաղտնիքը բանալ, պատասխանեց Փոցիա, և ձեռքը թափ տալով հեռացաւ չարագուշակ տեղից, տանելով հետը իր ընկերին:

Արարումի

(Կրթարունակելի)

* *

Արեւիկէ՛ք երկրի ծառաւի կրծով
Անցնում եմ մուսլ ամպերի գնդեր,
Մտիս խորքերում լեռնացած վերով
Փարւում եմ դարձեալ վաղեմի վեցեր:

*

Այնտեղ անձրեւ է տեղում յորդառաս,
Փայլակների տակ երկիրն է ծաղկում.
Իսկ ծաղիկները բոլորով անարաս
Մանուկ տեսնելով երկիրն է խնկում:

*

Բայց այստեղ մտիս մուսլ երկնում
Վեցի ամպերն են թափում արցունքներ,
Ու միայն մոռացած վերքերն են սրկում,
Ինչպէս պարսիգում բուսած ծաղիկներ...

Միւր-Կոֆո

ՄԻ ՍԷՐ ԿԱՅ. ՄԻԱՅՆ

Օ՜հանր դրութեան մէջ էր Յակոբը: Երկար շաբաթներով անկողնում պառկած նա տանջւել էր մի անբուժելի ցաւով, որ անդթօրէն հետզհետէ մաշելով նրան, մահւան շէմքին էր մօտեցրել այդ նախկին քաջառողջ տղամարդին: Այդքան տանջւելուց յետոյ նա այժմ դիմում էր դէպի յաւիտենական հանգիստ. այլ ևս վերջանում էին նրա ցաւերը... Սկսել էր օրհասական տագնապը... Կեանքը մի վերջնական, յուսահատ և անզօր կռիւ էր մղում մահւան դէմ: Նա դեռ ճգնում էր մի քանի բոլորէ ևս իր ձեռքում պահել նրան, որ արդէն հիւժւելով արագութեամբ մօտենում էր գերեզմանին...

Մահւան դողը պատել էր Յակոբին. նրա ջերմը սաստկացել և մինչև անդգայ դրութեան էր հասց-

U s t r i f h o u w l i g n i p t i G

րել նրան: Հիւանդը կամ զառանցում էր, կամ մեծ գժւարութեամբ անկողնում այս ու այն կողմ շուռ գալիս: Վերջապէս նա բացեց իր աչքերը. նրա բերանը ցամաքել էր. նա խնդրեց որ ջուր տան իրան: Նրա մայրը իր թւով բարձրացրեց նրա գլուխը, խի կինը ջրամանը մօտեցրեց նրա շրթունքներին և նա սկսեց աղաւաթեամբ խմել:

Ջով ըմպելին իր ներգործութիւնն ունեցաւ: Հիւանդի արդէն սառած հեղուկները առժամայն նորից զրկուեցան, նրան պաշարող խուլ թմրութիւնը տեղի տւեց մի անուշ գգասութեան և Յակոբը փոքր ինչ ուշքի գալով ուզում էր խօսել: Սառն քրտինքը մանր կաթիլներով ողողում էր նրա ճակատը: Այդ փոքրիկ ընտանիքի բոլոր անդամներն էլ շրջապատել էին մեռնողին: Ամենքն էլ տխուր էին, յուսահատ, վշտահար... Նրա կինը այլ ևս ոչ ոք չունէր իր տրտմութիւնը խօսքերով արտայայտելու: Նա չուզած Յակոբի մահճակալի առաջ՝ երկու ձեռքով ամուր իր կրծքին էր սեղմել նրա ձեռքը և հազիւ լսելի ձայնով մորմօքում էր, չուզելով վրդովել հիւանդի վերջին րոպէները... Արցունքները հեղեղի պէս զլորում էին նրա աչքերից. նրա վիշտը անսահման էր: Նա զգում էր որ իր Յակոբի հետ միասին յաւիտեան մեռնում են իր բախտն ու երջանկութիւնը, իր սիրտն ու սէրը... Նա չէր կարողանում երեւակայել թէ ինչպէս ինքը կարող է ապրել, երբ այլ ևս չի լինիլ իր յոյսն ու ապաւէնը — իր սիրելի Յակոբը: Յաւալի էր նրա դրութիւնը, ամենաքարասիրտ մարդըն անգամ կըլուզէր այդ տեսարանից...

Պակաս սրտաշարժ չէր և մեռնողի երեխաների դրութիւնը: Նրանք դեռ փոքր էին. մեծը մի տղայ էր հազիւ 4-5 տալեկան, խի փոքրը աղջիկ դեռ նոր ոտքի ելած: Ապշած անմիտ հայեացքով նրանք նայում էին կամ իրանց մեռնող հօրը, կամ նրա անկողինը շրջապատող սղաւորներին: Նրանց միամիտ անմեղ դէմքերի վրայ ևս թախիժ էր նշմարւում. նրանք ևս լալիս էին նայելով իրանց մօրը. լալիս էին իրանք ևս չըհասկանալով: Արդեօք իրանց արցունքներով ուզում էին միջնորդել Ամենակարողի առաջ վերադարձնելու իրանց հօր կեանքը և չըզրկելու իրանց այդ միակ նեցուկից. թէ՛ լալիս էին իրանց աննմխիթար դրութիւնը որ շուտով որք պիտի մնային. կամ զուգէ դրանով ուզում էին իրանց որդեկան պարտքը վճարած լինել... այդ իրանք ևս չըզրկուէին:

Միայն կինն ու որդիքը չէին շրջապատել հիւանդին: Նրա գլխավերեւ կծկւել էր մի պառու կին, որը այլ ևս լալու ոչ ոք անգամ չունէր: Նրա

սառած աչքերում քարացել էր արտառութիւն. նրա կարկամած լեզուն բառ չունէր խօսելու: Նա նստած էր անշարժ, ձեռքերը ծոցին աչքերը մեռնողի դէմքին յառած. կարծես ուզում էր որտալ նրա ամեն մի շարժումը, ամեն մի խօսքը: Նրա սիրտը կրտառւում էր. նա կրտար իր ամբողջ կեանքը, եթէ հնար լինէր նորից կենդանացնել հոգեւարքին: Նրա դրութիւնը անտանելի էր. նա զգում էր իր վշտի ամբողջ մեծութիւնը, իր անհուն գժւարութիւնը: Այդ անմխիթար թշուառ Յակոբի մայրն էր:

Հիւանդի ջերմը սաստկանում էր:

Նա ճիւղ թափելով բացեց իր բերանը և հազիւ լսելի ձայնով շշնջաց.

— Ախ, կինս... զաւակներս... ինչպէս ես սիրում եմ քեզ... անգութ է ցաւը... անսիրտ ճակատադիրը... ապրեցէք... սիրեցէք միմեանց և... մի մոռացէք գժւարտ Յակոբին...

Վերջին խօսքերի հետ հիւանդը փչեց իր հոգին:

Մեռնելիս, ցաւի սաստկութեան մէջ անգամ նա յիշեց իր կնոջը և զաւակներին: Մոռացաւ միայն մէկին — իր մօրը...

Յակոբի մեռնելուց երեք տարի էր անցել:

Մեռելոց էր:

Ս. քաղաքի հիւսիս-արեւմտեան կողմը դտնող ընդարձակ դերեզմանատունը լցւել էր ժողովրդով: Քահանաները շտապով դէպի այս ու այն դերեզմանն էին վազում օրհնելու: Գերեզմանատան թողած տրխուր, մեկամաղձոտ տալաւորութիւնը այդ հանդիսաւոր օրը կրկնապատկւել էր սղաւորների յօդիչ ողբերով, մրմունջներով, արցունքներով... Կամ նորատի աչքին էր ողբում իր սիրելի ամուսնի արձանի առաջ, կամ ծնողներն էին սղոմ իրանց վաղաթառած զաւակներին շիրիմների մօտ, կամ բարեկամներն էին լալիս իրանց մտերմի անշուք հոգալթմբի կողքին... Այդ օրը դերեզմանատունը դարձել էր մի ժողովարան, ուր մարդիկ հաւաքւել էին միտքն սղալու և տրամելու, յիշելու իրանց կորցրած սիրելիներին, զգալու մարդկային դուռ կեանքի ամբողջ ունայնութիւնը...

Սղաւորները միայնակ չէին: Նրանց շրջապատել էին իրանց բարեկամները, որոնք եկել էին նրանց հետ դերեզմանատուն, չուզելով մենակ թողնել իրանց բարեկամներին իրանց ծանր վշտի մէջ. եկել էին բաժանելու նրանց տրտմութիւնը. եկել էին նրանց մխիթարելու... Գրանք կամ լուռ ակա-

նատես էին լինում սգալորներն արցունքներին, կամ իրանք ևս լալիս էին նրանց սրտաշարժ ողբերի ազդեցութեան տակ:

Վաղամեռիկ Յակոբի շիրիմը ևս ունէր իր ողբերգուն: Դա Յակոբի մայրն էր, որ իր մի հատիկ որդու մահից յետոյ իր միակ մխիթարանքը գտնում էր ամեն շաբաթ նրա սառն հողաբլրի վրայ ժամերով ողբալու մէջ: Իր որդուց զրկելուց յետոյ նա կարծես իր ամբողջ սէրը այդ հողակոյտի վրայ էր կենդրոնացրել. ուզում էր միշտ նրանից անբաժան լինել, իր աղի արցունքներով միշտ նրան ողորդել, իր անթիւ վշտերը նրան սրտամեկ... Այդ օրը ևս նա չէր մոռացել այցելելու այդ թանկագին գերեզմանը: Խոնարհած այդ թումբի վրայ՝ նա լալիս էր մի խեղդաւած, փղձկուն ձայնով և նրա այդ նւազ հեծեծանքը կորչում էր գերեզմանատան բարձրաձայն վայնասունների մէջ:

— Տես, սիրելիս, այդ պառաւին, ինչպէս տը-
խուր ողբում է այն շիրիմի վրայ. որքան վիշտ է արտայայտում այդ լալկան գէմքը, որքան անկեղծ են այդ արցունքները...

Այդպէս էր ասում մի միջահասակ տղամարդ իր թեւն ընկած կնոջը, անցնելով այդ կողմով: Կինը մի հեղնական ժպիտով պատասխանեց.

— Եւ իրաւունք ունի. այնտեղ թաղւած է նրա միակ որդին, որին նա չի մոռանում: Դա Յակոբի շիրիմն է. հա՛, խեղճը լաւ մարդ էր. ես մինչև անդամ սիրում էի նրան. բայց ինչ արած, որ նրա կեանքը շատ կարճատեւ եղաւ. Աստուծոյ նրա հողին լուսաւորէ. — ասաց նա:

Այդպէս խօսողը մեռած Յակոբ կիներ էր, որը այժմ նորից մարդու գնացած տպւում էր ուրախ ու երջանիկ... Վերջին խօսքերը նա ասաց մի այնպիսի եղանակով, որ նրա նոր ամուսինը ևս ցնցեց յուզմունքից:

— Այդ է ուրեմն կնոջ սէրը, — ասաց նա յանդիմանական եղանակով, — այդ լեզուով ես խօսում դու նրա մասին, որին նւիրել ես առաջին կուսական սէրդ և որը մեռել է գուցէ քեզ սիրելով, քո անունդ տալով... Անշուշտ այդպէս շուտ էլ կը մոռանաս և նրան, որին այժմ կեանք ես խոստանում... Այդքան միայն կանայք սիրել գիտեն իրանց ամուսիններին: Սուտ չէ ուրեմն, երբ ասում են թէ կնոջ սէրը երեսանց է, վաղանցուկ մինչև իսկ պայմանական: Կինը՝ սիրում է իր մարդուն երբ կամ վերջինս որևէ առաւելութեամբ բարձր է թուում նրան միւս մարդկանցից, կամ երբ իր ւսպրուստով չու

մարդուն է լինում պարտական: Երբ վերանում են այդ պայմանները և մարդը այլ ևս անգոր է լինում իր կնոջն ոգևորել, այդ օրից վերանում է կնոջ սէրը: Սրանից պարզ է որ այդպիսի սէրն էլ սէր չէ, այլ լոկ փոխադարձ շահերի մի պայման:

— Ուրեմն քո ասելով չըկայ անկեղծ սէր, — հարցնում էր կինը նեղանալով մարդի խիստ խօսքերից:

— Կնոջ, պատասխանեց վերջինս հաստատ եղանակով, — բայց իմացիր որ դա ոչ ամուսնականն է, ոչ որդիականը և ոչ ընկերականը, այլ միայն մայրականը: Նայիր այն դժբախտ մօրը, որ անմխիթար ողբում է իր ռիւած դաւակին: Նրա անկեղծ վիշտն ու արցունքները հաստատ ասպնոցներ չէն իմ խօսքերիս: Հաւատա, սիրելիս, որ այս աշխարհում միայն մի անկեղծ, ճշմարիտ և յաւիտենական սէր կայ և այդ մայրականն է...

Լ. Մարկոսեան

Ե Ր Գ Ի Ժ ա բ ա ն ա կ ա ն

ԾՈՅԼԻ ՊԱՐԱՊ ՄՏՔԵՐԸ

Ջ ե ը ո մ՝ Ջ ե ը ո մ՝ ի

Սկստել էք արդեօք երբեք է, թէ ինչպէս են տնից դուրս գալիս կանայք, երբ տղամարդկանց հարկաւոր է տնից դուրս գնալու, ասում են.

— Ես գնում եմ, շուտով կը վերադառնամ:

— Քորջ, կանչում է նրա կինը տան միւս ծայրից, մի րոպէ սպասիր. ես պիտի քեզ... Բայց այնտեղ նա լըսում է, ինչպէս կախարանից թափւում են գլխարկները, իսկ դրանից յետոյ փակւում է փողոցի դուռը:

— Ո՛հ, Քորջ, միթէ նա արդէն գնաց, բացականչում է կինը: Նրա ձայնը լի է յուսահատութեամբ: Իսկապէս նա շատ լաւ գիտէ, որ նա գնացել է: Սաստիկ հեւտով դուրս է վազում նախասենեակ:

— Զատ լաւ կարող էր մի րոպէ սպասել, միթմըր-
թում է նա, հաւաքելով գլխարկները. ես նրան այնքան բաներ պիտի յանձնէի... Նա դրան մօտ չի վազում, և չի փորձում մարդուն կանգնեցնել, որովհետեւ գիտէ, որ նա արդէն կէս ճանապարհի վրայ է: Ինչպիսի ստոր, տղեղ սովորութիւն է տնից դուրս գալ — մտածում է նա — դա այնպէս նման է տղամարդկանց:

Իսկ երբ մտադրւում է տնից դուրս գալ կինը — բո-
լորն այդ գիտեն, նա ծածուկ չի դուրս գալիս երբէք: Նա այդ ասում է սովորաբար նախընթաց օրի առաւօտեան և կրկնում է դեռ ժամանակ առ ժամանակ մինչև թէջը: Թէջի ժամանակ նա յանկարծ վճռում է, որ էլ չի գնա-
լու, որ յետաձգում է մինչև վաղը չէ, միւս օրը: Մի ժա-
մից յետոյ նա փոխում է իր միտքը և վճռում է վաղը գնալ և պատրաստութիւններ է տեսնում զիջերը գլու-
խը լւանալու: Հետեւեալ ժամի ընթացքում նրա մէջ մի-

մեանց յաջորդում են սաստիկ զրգռող գիպւածներ, երբ նա մտադրում է գնալ և վհատութեան րոպէները, երբ նրան պաշարում են զանազան նախազգացումներ, ճաշի ժամանակ նա համոզում է մի ուրիշ կնոջ գնալ իրան հետ: Այդ ուրիշ կինը թոյլ է տալիս համոզել իրան և շատ զոհ է այդ հեռանկարով, մինչև որ չանկարծ չի մտաբերում, որ ոչ մի կերպ չի կարող գնալ: Առաջին կինը ասպացուցում է նրան, որ կարող է գնալ:

— Դէ, լաւ, ասում է միւս կինը, բայց դուք ինքներդ, սիրելիս, ինչպէս կարող էք, միթէ մոռացել էք, որ ձեզ մօտ հիւրեր պիտի գան:

— Այդ էլ կայ, մոռացել եմ, պատասխանում է առաջին կինը, բոլորովին խեղդւած ձայնով:

— Այդ անտանելի է, իսկ ես չորեքշաբթի օրը չեմ կարող գալ: Ես այժմ ստիպւած պիտի յետաձգեմ մինչև հինգշաբթի:

— Բայց ես չեմ կարող հինգշաբթի օրը, ասում է միւս կինը:

— Ի՛նչ արած, ուրեմն դուք կրկնաբար առանց ինձ, սիրելիս, ասում է առաջին կինը այն մարդու ձայնով, որ զոհ է բերում իր ամբողջ կեանքի պատւասիրութիւնը:

— Ո՛հ, ո՛չ, սիրելիս, ես դրա մասին մտածել անգամ չեմ կարող, աղնաբար բացականչում է միւսը: Ես կըստեմ և մենք միասին կըգնանք ուրքաթ օրը:

— Ես ասեմ ձեզ, ինչպէս կ'անենք, ասում է առաջին կինը. մենք վաղ կըվերկենանք (այդ ոգևորութիւն է) և կըվերադառնանք մինչև հիւրերի գալը:

Նրանք վճռում են միասին գիշերել. երկուսի ուղեղի մէջ գաղտնի երկիւղ է ծագում, թէ մի գուցէ պէտք չկայ վերջին գիշերելու երկրիս վրայ:

Նրանք վաղ առանձնանում են մի մի աման տաք ջուր վերցրած: Կէս գիշերից շատ անցած ժամանակ առ ժամանակ լսում է ջրի ծփծփոց և խօսակցութիւն: Նրանք իրար հանգիպում են նախաճաշիկի վրայ և երկուսն էլ շատ վատ տրամադրութեան մէջ են: Նրանցից իւրաքանչիւրը հաստատապէս համոզւած է, թէ, հակառակ իր սեպհական առողջ դատողութեան, նա ստիպւած է այդ անմիտ քայլն անել միւսի քմահաճութեան համար: Նախաճաշիկի ընթացքում ամեն մի հինգ րոպէ, նրանք հարցնում են մէկը միւսին «արդեօք պատրաստ է բոլորովին»: Ինչպէս երևում է, իւրաքանչիւրին մնում է հագնել միայն գլխարկը: Նրանք լսօսում են եղանակի մասին, արդեօք ինչպիսին կըլինի: Նրանք կըցանկանային, որ նա ընդունէր այս կամ այն որոշ կերպարանքը: Նրանք շատ անբաւական են, որ նա դեռ չի որոշւում: Նախաճաշիկից յետոյ էլ դեռ երկինքը ամպած է, և նրանք վերջնականապէս վճռում են յետաձգել նախազիճը: Բայց յետոյ առաջին կինը մտաբերում է, որ նրան անհրաժեշտ է ինչ էլ որ լինի՝ գնալ:

— Բայց ձեզ համար, սիրելիս, ոչ մի անհրաժեշտութիւն չկայ, ասում է նա:

Մինչև այդ րոպէն միւս կինը, երևի հաստատ համոզւած չէր, ցանկանում է արդեօք գնալ, թէ չի ցանկանում: Բայց այժմ դա շատ պարզ է նրա համար:

— Ո՛հ, ո՛չ, ասում է նա: Ես կըգնամ, որովէն գի միանգամից վերջ տամ դրան:

— Ես հաւատացած եմ, որ դուք չէք ցանկանում գնալ, պնդում է առաջին կինը. և ես մենակ աւելի վաղ կըվերադառնամ: Ես բոլորովին պատրաստ եմ և կարող եմ հէնց այս րոպէիս գնալ:

Միւս կինը վճռում է շրթունքները:

— Ինձ երկու րոպէից աւել հարկաւոր չէ, ասում է նա:

— Գիտէք, սիրելիս, սովորաբար ես ստիպւած եմ լինում միշտ սպասել ձեզ:

— Բայց դուք դեռ չէք հաղել ձեր կօշիկները. չի՛շնցնում է նրան միւս կինը:

— Միթէ դրա համար որեւէ ժամանակ է հարկաւոր, պատասխանում է նա. բայց սակայն, սիրելիս, եթէ իսկապէս դուք չէիք ցանկանալ որ ես զամ, դուք այդպէս էլ ասացէք:

— Ի հարկէ, ես կըցանկանայի, որ դուք գալիք, սիրելիս, բացատրում է առաջինը մեղմ ձայնով, ես միայն կարծում էի, թէ դուք պալիս էր միմիայն ինձ ուրախութիւն պատճառելու համար:

— Ո՛հ, ոչ, ես ուրախութեամբ կըգնայի, պատասխանում է միւսը:

— Զատ հիանալի. միայն այժմ, մենք պէտք է ըշտապենք, ասում է առաջինը: Ինձ մէկ րոպէից աւել հարկաւոր չէ: Ես միայն կըփոխեմ շրջագոցստս:

Մէկ ու կէս ժամից յետոյ դուք լսում էք, ինչպէս նրանք միմեանց ձայն են տալիս տան զանազան ծալիքից, հարցնելով մէկը միւսին պատրաստ է, թէ ոչ: Այնպիսի ձև է ստացւում, որպէս թէ երկուսն էլ վաղուց արդէն պատրաստ են և միմեանց են սպասում:

— Ես վախենում եմ, բացականչում է նա, որի հերթն է ցած իջնելու, որ չանկարծ անձրև գայ:

— Ահ, այդպէս միք ասել, սիրելիս, ասում է միւսը:

— Իսկ այդպէս է երևում:

— Ուրբան ցաւալի է, պատասխանում է նա, որը վերև է չընկած ձեռքեր արդեօք:

— Իսկ դուք ինչպէս էք կարծում, սիրելիս, հարցնում է նա, որ ներքև է:

Նրանք վճռում են գնալ, միայն այժմ հարկաւոր է փոխել կօշիկները և հագնել ուրիշ գլխարկներ:

Հետեւալ տասը րոպէում դեռ լսում են վազվոց և բացականչութիւնից յետոյ, ինչպէս երևում է, նրանք և իսկապէս պատրաստ են, մնում է միայն մնաս բարով ասել ու գնալ:

Նրանք սկսում են համբուրել երեխաներին: Կինը երբէք չի թողնում տունը առանց գաղտնի երկիւղի, թէ կենդանի էլ յետ չի դառնալու տուն: Երեխաներից մէկին չեն կարողանում գտնել: Իսկ երբ գտնում են, նա սկսում է լաց լինել, թէ ի՛նչու են նրան բերել: Հարկաւոր է լինում մինչև համբուրելը նրա երեսը բանալ: Դրանից յետոյ պէտք է գտնել և համբուրել շնիկին և վերջապէս կարգադրութիւններ անել խոհարարուհին:

Յետոյ նրանք բաց են անում փողոցի դուռը:

— Ջորջ, կանչում է այնտեղից առաջին կինը և կըրկին վերադառնում, Ջորջ, դու այստեղ ես:

Կաթարդի ձայներ

—Այո, պատասխանում է հեռից նրա ձայնը. ես քեզ հարկաւոր եմ:

—Ո՛հ, սիրելիս, մնաս բարով, ես գնում եմ:

—Գնաս բարով, գնաս բարով:

—Մնաս բարով, սիրելիս, դու չես կարծում, որ անձրև կըղայ:

—Ոհ, ո՛հ, ես այդ չեմ կարծում:

—Ջօրջ:

—Աստ:

—Փող ունե՞մ:

Հինգ րոպէից յետոյ երկուսն էլ չետ են վաղում. մէկը մոռացել է ամպհովանին, միւսը փողի քսակը:

Արեւիկ Մնացականցի

Բ Ժ Ե Կ Կ Կ Կ Կ

ՏԻԻՅԵՐԿԻԻԼՈՋԻ ԴԵՄ

III.

Պարզ է, որ դեղինֆեկցիան գըլ-խաւոր տեղն է բռնում: Նրա շնորհիւ մաքրում են այն բոլոր իրերը, որ պատ-ճառ են հիւանդութեան. սկսած բնա-կարանից, տնից մինչև թաշկինակը, նա է որ անմիջապէս է դարձնում թու-քը: Եթէ հնարաւոր է, պարտաւո-րեցնել հիւանդին թփել միայն իր թփամանի մէջ. պէտք է աշխատել որ այդ թուքը բնականօրէն հեռացի մինչև չորանալը, և այդ նպատակի համար բաւական է նրանց մէջ միշտ անսխեպօքի հեղուկ լցնել, բաց եր-բէք աւազ, մոխիր, թեփ:

Ամենքից լաւն է թուքը անմիջա-պէս ձգել Կոխի միկրոբը մեռնող հեղուկի մէջ և նրանով լցնել թփ-մանները. բաց այդ դէպքում, ինչ-պէս որ կըտեսնենք, բնակարանների համար, ոչ թուխաւոր անտիսեպտիկնե-րը շատ հոտաւէտ են, իսկ անհոտները խիստ թուխաւոր: Այնպէս որ այդ երկու տեսակներից որով էլ սր լցնեն թփամանները, մեծ վտանգներ կարելի է պատճառել: Առաջին դէպքում հի-ւանդները անհանգիստ են լինում հոտով և ենթարկուում են փսխման, արիւնի թփման և զլխի, ստամոքսի ցաւերի: Երկրորդ դէպքում, մանա-ւանդ հասարակական առարկաներում, շատ անգամ ծանր թուխաւորու-նեք են տեղի ունենում: Այդ երկու շարք երեւոյթներն էլ շատ անգամ նկատուած են. ինչ էլ որ լինի, բժիշկը եթէ անհրաժեշտ համարէ, պարտա-ւորած է մի որ և է անտիսեպտիկ հեղուկ տալ իր հիւանդին:

Այժմ գանք բնակարանների դեղին-ֆեկցիայի հարցին, որ աւելի դժուար քան կարելի է ենթադրել: Բնակա-րանի մէջ, ուր բնակուում է հիւանդը, ամեն ինչ կապածելի է. չորացած

փոշին, որ ծածկում է հաստ շերտով բոլոր իրերի մակերևոյթները, բոլոր կարասիները, թափանցում են սե-նեակի բոլոր ծակերի և ձեղքերի մէջ, ուր շարունակում են իրանց կեանքը, հանդիսանալով վտակման մշտական աղբիւր: Բնակարանը, սե-նեակը դեղինֆեկցիա անելու հա-մար հարկաւոր է, որ այդ բոլորը են-թարկւի միկրոբաստան մարրիչ ազ-դեցութեան, իսկ այդպիսի նիւթը անհրաժեշտ է որ ունենալ հետեւալ յատկութիւնները. 1) արագ, անսխալ և վերջնականապէս Կոխի բացելը ոչնչացնող. 2) որ նա լինի անվնաս թէ մարդկանց և թէ դեղինֆեկցիայի ենթարկուած առարկաների և թէ գոր-ծիքների վերաբերմամբ. 3) որ նա լի-նի ոչ սուղ և հեշտ գործադրութեան համար, 4) և որքան որ կարելի է անհոտ: Գտնուած է արդեօք այդ բոլոր չարմարութիւնները ունե-ցող մի նիւթ. ոչ, ներկայիս բոլոր գիտնականները, որոնք հասկանում են բնակարանների դեղինֆեկցիայի կա-րեւորութիւնը, իրանց եռանդը նւի-րած են նրա գտնելուն և մինչև այդ դիւրը երկու զլխաւոր միջոցներ կան սենեակների դեղինֆեկցիայի համար:

1) Հակամիկրոբեան շողիները դոր-ժածութիւնը և 2) սենեակի մակե-րևոյթը սովորական հակամիկրոբեան հեղուկներով լանալն է: Apriori, կարե-լի է կարծել, որ առաջին միջոցը աչե-լի հեշտ իրադրութիւն և աւելի լիակա-տար է, քանի որ շողին աւելի հեշ-տութեամբ պէտք է որ թափանցի սենեակի բոլոր ծակն ու ծուկը իրա-փիղքեական յատկութիւնների շնոր-հիւ: Բաց Պարիզ քաղաքի սուղջա-պահական խորհրդի բազմաթիւ փոր-ձերն և հարկաւոր այդ կէտին նա իրած *) հրատարակութիւնների ըն-

Martin. „La desinfection des locaux occupés par les tuberculeux“. Rapp. au congrès international de la tuberculose, 7 Juillet 1898.

թերցումը մեզ այն եղրակացութեան են հասցնում, որ առ աշտմ պէտք է երկրորդ միջոցին դիմել: Եւ իսկապէս սովորական գործածուած շողիներն են Acide sulfureux և Aldéhyde for- mique. առաջինը օգտակար լինելու համար պէտք է որ սենեակը փակուած լինի 12 ժամ և 24 ժամ էլ քամիի տրի. և բացի այդ միշտ պէտք է զգուշանալ հրդեհից և սենեակից հե-ռացնել արժէք ունեցող իրերը, թէև Aldéhyde-ը այդ պակասութիւնները չունի, բաց նա էլ չի թափանցում իրերի մէջը և միայն մակերևոյթի երեսն է մաքրում, այն էլ 24—28 ժամուայ ընթացքում: Սպասելով որ շողիների գործածման դրութիւնը իրադրութիւն, պէտք է դիմել սովորա-կան լուցքին: Իբրև անտիսեպտիկ հե-ղուկ կարելի է ընտրել Chlorure de Chaux-ի լուծուածները, կիրակաթը՝ Chamberlax և Fernlach-ի խորհր-դին համաձայն պատրաստուած (100 գր. Chlorure de Chaux, խառնել 1,200 գր. ջուրի և գործածելու համար աւելացնել 1-ին 10 ջուր փինիկեան թթու (Acide phenique) 5% և մանաւանդ Sublime սովորական աղի ջրի հետ խառնած, որ ինչպէս փոր-ձերը ցոյց են տալիս, ամենաուժեղ հակամիկրոբեան միջոց կարելի է հա-մարել: Ընտրելով այդ հեղուկները, որ և է մէկը պէտք է լաւ եռանդով և ուժով, սենեակի բոլոր մակերևոյթները սրբելու համար գործածել կարծր խողա-նակներ, որի միջոցաւ միշտ կարելի է թափանցել 20 մլ. մեթր. պէտք է լաւ և շիւղ պատերը, յատկաւ և ա-ռաստաղները և միայն այն դէպքե-րում, ուր ոչով լաւքը կարող է վը-նասել պատերի վարդերին, այն ժա-մանակ ճարահատեալ պէտք է դիմել շողիների գործածութեան, և քանի որ այդ դէպքը միայն հարուստների տանը կարող է տեղի ունենալ, կա-րող է որ վերջիններիս շնորհիւ կորց-րած ժամանակը այնքան կարեւորու-

թիւն չունենալ: Որ հիւանդները ուրախութեամբ են ընդունում այդ գործողութիւնը, ցոյց է տալիս այն երեւոյթը, որ Պարիզի մէջ ինքնակամ կերպով իրանց բնակարանները դեգինֆեկցիայի ենթարկողների թիւը օրըստօրէ աւելանում է: 4,541—1892-ի դարձած է 8,128—1893, 7,514—1894, 9,925—1895, 10,194—1897, 6,970—1898 առաջի վեցամեակի մէջ:

Միւս կողմից բոլոր գիտնականները խոստովանում են, որ այդ գրութիւնը զգալի կերպով ազդում է մահերի թւի պակսելուն վրայ, նոր հիւանդացոյցների և վերջապէս վարակիչ հիւանդութիւնների, էպիդեմիաների առաջն առնելու վրայ: Եւ ոչ թէ միակ տիւբերկուլոզի, այլ և բոլոր վարակիչ հիւանդութիւնների մասին մենք խօսեցանք, թէ ինչ միջոցներով կարելի է և պէտք է, անհրաժեշտ պէտք է կուէր տիւբերկուլոզի տարածման դէմ: Այդ միջոցներից շատերը հին են զիտնականների համար, ոչ մասնագէտ ընթերցողներն էլ շատ կարելի է ծանօթ են նրանց հետ, բայց նրանց իրագործումը որքան քիչ է մտած հասարակական գիտակցութեան մէջ: Պէտք է այդ ճշմարտութիւնը ամեն տեղ կրկնել և չիշեցնել վարժապետը, դպրոցը, քահանան, եկեղեցին, մայրը իր դաւակներին, գործարանատէրը իր բանւորներին, գրասենեակների կառավարիչները իրանց ծառայողներին, բոլորի պարտականութիւնըն է իրանց ոչոքերին համաձայն տարածել այդ ճշմարտութիւնները և աջակցել նրանց իրագործման և ամենից առաջ բժշկի պարտականութիւնըն է միշտ և միշտ կրկնել յետքով, թէ գրելով այդ ճշմարտութիւնը և միշտ վառ պահել համարակալան կարծիքի առաջ այդ մշտական լեզնամու հասցրած վնասների պատկերը:

Այս բոլոր առաջարկւած միջոցները որոնց գլխաւոր կէտը թափ դէմ կրուելն է, կարող են միայն մաքրել օդը և մթնոլորտը ընդհանուր առմամբ:

Ինչ վերաբերում է սննդական նւթերի միջոցով տարածման առաջն առնելուն, քիչ քիչ է այդ բոլորի հետ միասին փակեղմանը կենդանիների միջոցով հիւանդութեան տարածման դէմ:

Տնային կենդանիների տիւբերկուլոզի դէմ կուէր երկու տեսակէտից

արժանի է լուրջ ուշադրութեան. նախ որ վարակիչ հիւանդութիւնների մէջ ամենավտանգաւորը ինկուբ. ահագին տնտեսական վնաս է հասցնում մարդկութեան, երկրորդ, որ ինչպէս արդէն ասացինք, նա ալլերի է հանդիսանում հիւանդութեան, մարդկանց մէջ տարածման Դալափար տալու համար թէ որքան աչգ. հիւանդութիւնը լայն ծաւալ է ստացել, յիշենք պ. Banny-ի ժողոված տեղեկութիւններից օգտւելով որ Ամերիկայի մէջ կենդանիների 25%—50% վարակւած են, Նորեգիայի աչգ. թիւը ընկնում է 8—5% որ ամենաքիչը պէտք է համարել Ներկայիս Լոսի հեղուկի գիւտից յետոյ, շատ հեշտ է ջոկել առողջ կենդանիները հիւանդներից բաւական է բոլոր կովերի կաշի լաւ սրսկել Աոսի հեղուկից մի փոքրիկ քանակութիւն: Եթէ կենդանին վարակւած է, շատ ժամանակ չի անցնի, նա կստարեալ ջերմ կունենայ, մինչդեռ առողջ կենդանիների վրայ այդ գործողութիւնը կըմնայ առանց հետեւանքի:

Ջնոքհիւ այդ համարեա անսխալական միջոցին, եւրոպական բոլոր տէրութիւնները արդէն զանազան միջոցների դիմած են հիւանդութեան տարածման առաջն առնելու համար, որոնցից ամենաճարպեղը պէտք է համարել Մառալուզեքը՝ 1894 ին գործադրւածը. բոլոր տիւբերկուլոզի նշաններ ներկայացնող կենդանիները սպանդանոց են դրուում, սպանւած կենդանիների միսը ծախել արգելւած էր, և կառավարութիւնը վարձ ստրու էր կենդանու տիրոջ վարձ ժամանակամիջոցի մէջ վարձատրութեան ծախքը այնքան մեծացաւ, որ կառավարութիւնը ստիպւած մեղմացրեց կուի միջոցները: Բէլգիայի մէջ 1895 թ. օրէնսդրութեան համաձայն, սպանդանոցների վարչութիւնը պարտաւորւած է չափաւել կառավարութեան բոլոր տիւբերկուլոզի դէպքերի մասին: Այն նախիրը, որին պատկանում է վարակւած կենդանին, անմիջապէս ենթարկւում է քննութեան և բոլոր հիւանդները և կասկածաւորները ջոկուում են առողջներից. վերջիններս ենթարկւում են տեղափոխութեան, իսկ հիւանդները ուղղուում—սպանդանոց: Դանիմարքայում, առանց սպանելու հիւանդ կենդանիները, ջոկուում են սրանց առողջներից, բոլոր

նորածիններին բաժանում հիւանդ ծնողներից և եւ եկած կաթով կերակրում. ամեն տարի սրսկումը կրկնելով հնար է իննում հիւանդների միջի առողջացածները նորից ծախու հանել:

Այդ ձեով նիւթական վնասը զգալի միջոցով պակասում է: Համարեա միևնույն դրութիւնը դոյութիւն ունի և Անգլիայում:

Օրէնսդրական խիստ միջոցներով և շնորհիւ Աոսի հեղուկին, այսօր հնար եղածին չափ վարակւած կենդանիների միս վաճառման առաջն առնում է, բայց չպէտք է մոռանալ, որ միսի վտանգը երկրորդական է, իսկ հիւանդութեան տարածման գլխաւոր պատճառը կաթն է, հիւանդ կովի կաթը և մանաւանդ հիւանդ ծծերունեցող կովի կաթը:

Նիցցայի (Nice) քաղաքային վարչութիւնը, այբի առաջ ունենալով այն բազմաթիւ թէ առողջ և թէ հիւանդ չաճախորդների շահերը, որոնք վալիս են այդտեղ օգտւելու երկրի բարեխառն եղանակից, շատ անգամ դբաղւել է իր հիւրերին, Աոսի բացելից գուրկ կաթ մատակարարելու հարցով—և ահա այն գործաճական միջոցները, որոնց նա ձեռնարկել 1891—1893 թականի կոնգրէսների վճիռների համաձայն: Քաղաքային առողջապահական ժողովը կազմակերպւած է կովերին փորձի ենթարկելու գործը, որով բոլոր կենդանատէրերը և կաթնավաճառները կարող են փորձի ենթարկել իրանց կենդանիներին:

Այդ բոլոր գործողութիւնները կատարւում է անասնաբուի և առողջապահական ժողովի կողմից նշանակւած բժշկի հսկողութեան տակ:

Այն անձնաւորութիւնները, որոնց կենդանիները առողջ են հանդիսանում, ստանում են վկայական, որով կարող են հաստատել թէ իրանց ծախած կաթը անվնաս է: Այդ վկայականները կարելի է փակցնել կաթի պահեստ ծառայող ամանների վրայ, որով գնողը միշտ կարող է զիտենալ թէ ինչ տեսակ կաթի հետ գործ ունի, այդ վկայականները միայն 4 ամուսն ժամանակամիջոց ունեն: Միշտ բերկրորդական կէտերով լրացնում են այդ կանոնադրութիւնը, որոնք խարդախութեան առաջն առնելուն են վերաբերում:

Ռ. Ս. Մ.

Ս Ի Ֆ Ի Ր Ո Ւ Մ

Ճանապարհորդական քուլցիկ ակնարկներ

I

Հանքերում ոչ մի կարգ, ոչ մի օրէնք, ոչ ինժեներ և ոչ ուրիշ մի մարդ, հարուստ հանքատէրը իր կողմից նշանակած է ինչ որ վերակացուի լիազօր, իրաւունքներ տալով նրա ձեռքը: Վերակացուի մենաշնորհն է կազմում և ուտելիղէնների մատակարարութիւնը բանւորներին: Վերջին հանգամանքը այն նշանակութիւնն ունի որ եթէ Եկատերինբուրգի շուկաներում հացի ֆունտը արժէ 3 կոպէկ, նոյն հացը բանւորները ստանում են հանքատիրոջ ներկայացուցչից 6 կոպէկով: Երևակայեցէք և այն, որ տիրոջ ընդհանուր տղիտութեան պատճառով հաշւապահի դերը նոյն վերակացուն է կատարում կամ նրա օղնականը: Հաւանական է, որ ապառիկների դաւթարները նոր և կողմնակի արդիւնքի աղբիւրի տեղ են ծառայում: Օրավարձը այդտեղ համարեա թէ չըկաշ, Բանում են այսպէս ասած կուբով. 4—6 բանւոր միանում, մի փոքրիկ ընկերութիւն են կազմում և սկսում են փորել զէտիւնը: Պատահում է շատ անգամ, որ ամիսներ են անցնում, բայց նրանք մի միսալ երկաթ էլ չեն հանում: Այն ինչ ուտելիքների պարտքերը չիղւում են իրար վրայ: Օղին միւս կողմից ծծում է նրանց կենդանութեան բոլոր հիւթերը: Վատ դէպքերում շատերը թողնում են, փախչում, գոնէ պարտքերից ազատւելու համար: Միևնոյն է, ասում են նրանք, տարիների աշխատանքից յետոյ էլ դարձեալ մերկ և անօթի պէտք է լինիւք:— Եւ այդ իրաւ է: Մեծ բախտ է, եթէ չաջող կերպով բանեն: Առանձին երջանկութիւն է համարւում, եթէ չորս մարդուց մի ընկերութիւն օրական դուրս հանի երկու կուբ երկաթ: Աչքի առաջ ունենալով այն հանգամանքը, որ նրանք որոշւած պայմաններով պարտաւորւում են մի կուբ երկաթը ծախել հանքատիրոջը, կամ աւելի ճիշտն ասած չանձնել նրան, ստանալով դրա համար երկու ռուբլի: Հետևաբար հանքային բանւորի ամենամեծ օրական աշխատանքը հաւատարմած է մէկ ռուբլու: Բայց այդպիսի երջա-

նիկների թիւը շատ աննշան է: Հասկանալի է, բանւորի աշխատանքով օգտուողը եթէ ինքը բանւորը չէ՝ մէկ ուրիշը պէտք է լինի: Այդ ուրիշն էլ հանքատէրն է, որ մի կուբ երկաթը ընդունելով՝ երկու ռուբլով ծախում է ինքը Վերխնետսկի գաւոդին 17—18 ռուբլիով: Արդարութիւն, որին քաջալերում է կեանքը:

Մեղ առանձնապէս հետաքրքրում են Եկատերինբուրգի հանքերը և հանքային արդիւնադործութիւնը այն պատճառով, որ նրանք սակաւ են տարբերում բուն Սիբիրի հանքային տեղերից արտադրութեան եղանակով, իսկ կեանքի պայմանները այստեղ բանւոր դասակարգի համար, չաճախ աւելի ծանր ու թունաւոր են, քան թէ աքսորեալ տաժանակիրների աշխատութեան վայրերում: Լսած էինք և այն, որ ահագին քանակութեամբ փախստականներ փախչելով բանտներից կամ տաժանակիր աշխատանքներից՝ Եկատերինբուրգի երկաթի, պղնձի և ոսկու հանքերում էին ապաստանարան գտնում: Գործարաններում նրանք ազատ ընդունելութիւն են գտնում, որովհետեւ հարցնող չըկաշ նրանց ով լինելը, իսկ անցագրի մասին և ոչ մի խօսք: Չափերն են ստորերկրեայ անցքերում երևակայական փրկութիւն ու ազատութիւն որոնում, ուր նրանց գտնելու և ձերբակալելու համար թէյն ոչ ոք չէ ուզում իրանց անհանգստացնել, բայց և իրանք փախուստականները թողնում, փախչում են, չըդիմանալով այդ դժոխային գոյութեան արհաւիրքներին:

Վճռում ենք մտնել հորերից մէկը, որի մասին բանւոր կիներ չաշտնում է մեզ, թէ 37 սաժէնից աւելի խորութեան մէջ է գտնւում: Դիմում է ենք գետնափուր հորի բերանը: Հրապարակային մեծ կշիռքի կէտի նման մի բան կախած է նրա վրայ: պարաններով վերելից, միացրած պինդ հաստ սիւններին: Նրանցից մէկի վրայ պնդացրած է երկաթէ փոքրիկ անիւ: պարաններից մէկը վերջինի շուրջը անցրած: Կշեռքի կէտ տախտակի վրայ են քաշում ցեխով ու երկաթեայ թողով ծածկւած մի մեծ արկղ: Մի կերպ տեղաւորւում ենք նրանում: պարանները ձօնւում են, ինչոր երկաթներ ջղերը զրգռելու չափ սկսում են ճռճուալ և մենք չայտնւում ենք

ծանր, անտանելի խաւարի մէջ: Աստիճանաբար իջնում ենք ցած, կարծես քայլ առ քայլ մօտենալով երկրի սրտին: Խոնաւ օդը մինչև ոսկորներն է թափանցում և մութի մէջ իրար կաած, չենք կարողանում իրար նշմարել: Վերև, կարծես լուսանցքի նման մի բան է երևում, բայց նա էլ հետզհետէ փոքրանում է և վերջը բոլորովին անհետանում: Այժմ կախւած ահագին խորութեան մէջ, փակած աչքերով տարօրինակ մի վիճակի մէջ, գրեթէ դուրի մտածելու ընդունակութիւնից՝ սպասում ենք մի ինչ որ արտասովոր, անբնական բանի: Յանկարծ մեր ստորերկրեայ կառքը կանգ է առնում: Կարծես ովկեանոսի խորքերից դուրս է լողում առասպելական կինաստճու նման անորոշ մի ուրուական և ջահը ձեռքին կանգնում է մեր առաջ: Անձայն դնում է նա մեր արկղի ափին մի երկար տախտակ, որի միւս ծայրը մութ ժայռին է յենած: Փոքրիկ լճակի վրայով պզդ կամուրջով մէկ մէկ անցնում ենք մենք և մեր պարոնը ամեն մէկիս ձեռքից բռնած զգուշութեամբ տանում է մինչև միւս ափը, ինքը բոլորովին մերկ ու ազատ շրջելով մինչև կուրծքը ջրի մէջ խուած: Նայում ենք մեր շուրջը: Հայեացքը կամաց կամաց վարժւում է թաղաւորող խաւարին և ճրագի աղօտ լուսաւորութեամբ սկսում ենք որոշել թաղանախան ձևով ծածկւած մի փոքրիկ հրապարակը: Տարօրինակ չայներ քերում են մեր խորութիւնը: Դա բրնձների բարձրացրած աղմուկն է, որ միախառնւելով աննկատելի ստորերկրեայ վտակների ու առուների կարկաչունին և աղաստաղից կաթող ջրի կաթկաթոցին՝ կազմում է մի օտարոտի երաժշտութիւն: Մեր առաջնորդը տանում է մեզ հրապարակի պատերում բացուող անցքերից մէկի կողմը: Մինչև ծունկերը ջրախառն հող ու աւազ տրորելով, քսքսելով խոնաւ, ցեխոտ պատերին, կիսովի կռացած զգուշութեամբ առաջ ենք գնում նեղ ու ցածր անցքովը: Մեր քաշ կողմից, զուգահեռական երկրորդ անցքից, լսում ենք ինչպէս սալակների անիւները զլորւում են րելսների վրայ: Անտելից դուրս են կրում մինչև հորերի ելքը ջարդած հանքերի կտորները և կամ հողն ու աւազը: Անուհե-

տե վեր են բարձրացնում հէնց այն եղանակով, որպէս մեզ իջեցրին: Մուրճերի, բրինձի ու բահերի ձայները սաստկանում են: Վերջապէս տասն րոպէի ճանապարհորդութիւնից յետոյ դուրս ենք գալիս մի բաւականին ընդարձակ հրապարակ: Տեղ-տեղ մոմեր են վառուում: Մկրատի կէսի նըման երկաթեայ ձողերի սուր մասով ցցել են պատերի մէջ, իսկ միւս, բոլորակ, օղակաձև բացւածքում մոմեր պնդացրել: Բանւորները բոլորն էլ մերկ, վտիտ դաժան դէմքերով կեղտի ու ցելի շերտերով ծածկւած կիսավայրենի արարածներ են: Մռայլ հայեացքով չափում են նրանք մեզ և դարձեալ շարունակում իրանց գործը: Մօտենում ենք մի խմբակի: Երեք հոգի թեքւած, երկաթի երկար լծներով աշխատում են պոկել մի փորւածքից երկաթաքարի մի ահագին ժայռ: Տեսնելով մեզ՝ նրանք կանգ են առնում:

— Յաջող աշխատանք ձեզ - ասում է գերմանացին՝ դիմելով նրանց:

Ոչ մի պատասխան:

— Յաջող աշխատանք — կրկնում է մէկ ուրիշը: Դարձեալ լուռ թիւն: Մոմերի գունատ լուսաւորութեամբ նայում ենք պապանձւած բանւորներին: Նրանցից մէկը յատկապէս իր վրայ է դարձնում մեր ուշադրութիւնը: Հերքուլէսի կազմւածքով մի հսկայ, երկար մինչև ուսերը իջնող շիկագոյն մազերով և եպիսկոպոսական պատկառելի մօրուքով ճիշտ որ նա հետաքրքրական էր: Մարդասեաց, օտարոտի կերպով փայլող աչքերը մեզ է յառել և սպասողական դրութեան մէջ գիտում է մեզ: Մի քանի րոպէ մենք նւիրում ենք հորի ուսումնասիրութեան, ուր աշխատում են նրանք: մինչև վերջապէս շշնջում է ուղեկիցներին ցնցում:

— Կնանք այս աւազակները կարող են մեր ուղեղները ցրել իրանց ծանր մուրճերով:

— Ահա ձեզ — խօսում է գերմանացին, մեկնելով երկարամօրուս բանւորին մի րուբլիանոց արծաթ: Կըխմէք, մեզ էլ կըխշէք: Մեր աչքից չէ փախչում մի վայրկենական պատկեր. տեսնում ենք, ինչպէս թշուառականը ցնցում է, ջղաձգութեամբ սեղմում ափի մէջ բռնած բրինձ, մի փոքր ժամանակով արիւնոտ հայեացքը չէ

հեռացնում այն տեղից, ուր փայլել էր գերմանացու ժամացույցի ոսկի շրջութան, երբ նա դրամը ժիլետի գրպանից հանելու համար բանում էր վերարկուն — և յանկարծ չափշտակելով փողը՝ մի ակնթարթի մէջ անհետանում է ստորերկրեայ հրապարակի մութ անցքերից մէկում:

Կէս ժամից յետոյ դարձեալ անձրևոտ երկնքի տակ ենք և ժամանակի սղութեան պատճառով թողնելով եղբայր Արտաշովների հանքերը և Վերխ Իսետսկի գաւոռը այցելելու նըպատակը՝ կառք ենք նստում և շտապով ճանապարհ ընկնում դէպի քաղաք:

— Արդէն Սիբիրի կեանքի ամենանշանաւոր կողմերից մէկի հետ ծանօթացանք — իրաւացի կերպով նկատում է գերմանացին: Թեթև ակնարկ նետելով հանքային բանւորի սոցիալական դրութեան վրայ այստեղ՝ կարելի է շատ ճիշտ գաղափար կազմել և տաժանակիր աշխատանքների մասին, որովհետև նոյն վիճակը, նոյն պայմաններն են և չաճախ աւելի լաւ, քան այստեղ: Եւ բացի դրանից Եկատերինբուրգը թէև Պերմի նահանգում, բայց և Սիբիրի մի մասն է իսկապէս:

Գ. Գ.

ՄԵՐ ԴՊՈՒՄՆՈՐՆԵՐԸ

Եթէ կայ մեզնում մի դասակարգ, որ ամենից աւելի սիրւած ու փափայլածն է, որի վրայ մենք սովոր ենք միշտ մի տեսակ քաղցր աչքով նայել, նրանով ոգևորւել ու հպարտանալ, նրա վրայ շատ վարդազոյն յոյսեր դնել, — այդ բանտաւոր դասակարգը մեր ուսանողութիւնն է: Հասարակութիւնը հաւատում է, որ այժմեան ուսանողները պիտի լինեն ապագայում մեր բոլոր հասարակական ու ազգային հաստատութիւնների ղեկավարները: մեր ժողովրդի ուղեցոյցները դէպի լոյսը, քաղաքակրթութիւն, դէպի մի լուսաւոր ապագայ... Յուսահատւած հոգևորականների տղիտութիւնից, վաճառականների և առհասարակ հայ հարուստների եսամոլ անտարբերութիւնից, մեր հասարակական ինքնաճանաչութեան կատարեալ բացակայութիւնից և ներքին ու արտաքին ճնշող, աննպաստ հանգամանքներից,

մենք սովորել ենք, կեանքի ձախորդութիւնների մէջ, մեր մոլորած հայեացքներն ուղղել միայն դէպի մի հեռաւոր փարոս և նրանից յուսալ ու սպասել ամեն ինչ և այդ փարոսի դերը կատարելու կոչւած է մեր ուսանողութիւնը: Ուսանողութիւնը պիտի տայ մեզ իր կոչման համապատասխան ինտելիգենցիա, մամուլի ղեկավարներ ու հասարակական անձնագործիչներ: Դժւարին, բայց վսեմ կոչում. ծանր, բայց քաղցր բեռն:

Այժմ տեսնենք ներկայ մեր ուսումնաւարտները՝ իրանց այժմեան դրութեամբ մեր յոյսերը իրականացնում են: Օրինակները շատ քիչ են միջիթարական:

Այժմ մենք ունենք համալսարանները աւարտածներին մի սուար թիւ: Ամեն քաղաքիսում ձեզ պատահում են բժիշկներ, ինժինեներ, փաստաբաններ... Սակայն ինչ են անում նրանք: Ի՞նչ օգուտ են տալիս իրանց երկրին ու հասարակութեանը: Երբ և է գործ դրին նրանք իրանց գիտութիւնը յօգուտ թշուառների ու խեղճների: Երբ և է մոռացան նրանք իրանց փորն ու գրպանը, կամ որևէ զոհաբերութիւն յանձն առան նպաստելու որևէ ընդհանուր գործի յաջողութեանը: Երբէք, Ընդհակառակն, մասնագիտութիւնը նրանց ձեռքում միշտ իբրև գործիք է ծառայել իրանց փորը հաստացնելու, փող դիզելու և իրանց մարմինների համար փափուկ ապագայ պատրաստելու: Նայեցէք մեր պրականութեան մշակների խնմբին: Քանի տոկոս են կազմում նրանց մէջ համալսարականները: Անխոնջ թղթակիցների ամենամեծ մասը միջնակարգ կրթութեան տէր մարդիկ են: Պատահում է որևէ հասարակական աղէտ և տեսնում էք ամենից առաջ ուսեալ համալսարականն է իր գլուխը փախցնում, փոխանակ անձնագործ կուրսիսակ տալու: Ուր հարկաւոր է մի լուրջ, տոկոսն ու անձնէր գործունէութիւն, բայց ուր վարձատրութիւնը մեծ չէ, այնտեղ դուք դուր կըփնտրէք համալսարականին: Լաւ ոռճիկ, մեծ օժիտ, աչքի ընկնող դիրք և փառք ու պատիւ, այս է նրանց միակ բաղձանքը և իրանց բոլոր ոյժով նրանք միայն ու միայն սրան ձգտել գիտեն: Մի օրինակ կարծեմ բաւական կըլինի հաստատելու մեր ասածը:

Մի 30 տարի առաջ, երբ համալսարանը քաղաքների ունեւոր դասակարգի համար էր միայն մատչելի և քաղաքներում էլ բարձր ուսում առաձներին տաս ձեռքով էին բռնում ու ամենաշահաւէտ պաշտօններ տալիս, այն ժամանակ բնականաբար զժար էր պահանջել նրանցից, որ նրանք թողնէին քաղաքը և գնացին գիւղացուն օգնելու: Իսկ այժմ երբ ամեն քաղաք իր պահանջից աւելի ունի այդ գիւղամաւորներից և դեռ ամեն տարի էլ նորանոր խմբեր գալիս են ծանրաբեռներու քաղաքային այգիներն ու փողոցները, դրանցից ոչ ոք չէ մտածում գնալ գիւղը, սկսել մի համեստ և օրինակելի գործ: Գիւղում ծնւած ու մեծացած տղան համալսարանից դառնալով՝ այլևս չի ուզում տեսնել գիւղը, չի ուզում լսել նրա մասին: Նրա համար լաւ է առաւօտից երեկոյ թափառել քաղաքի զբօսարաններում, իր գլուխը հարուստ և գեղեցիկ հարսնացուների պատկերներով լցնելով, կամ մուշտարի ունենալու համար իր այս և այն պաշտօնակցի կլիէնտներին որսալով, քան թէ գիւղ գնալ: Սրա հետեւանքը լինում է այն, որ շատ անգամ տեսնում էք նախկին իդէալիստ համալսարանական որեւէ դժուծ, իր կոչման անպատուութիւն գործ կատարելիս: Նա որ երբեմն աշակերտական նստարանի վրայից փքուն ճառեր խօսել գիտէր յանուն մայրենի երկրի և հասարակութեան, յանուն մարդասէր, չափաւորական գաղափարների, համալսարանից դառնալով կեանքի մէջ ձեզ ներկայանում է մի շահախնդիր էգօիստ, որ ուրացած մեծ-մեծ խոստումներ և փայլուն ճառեր և մինչև իսկ իր պարտքերը, կարծում է որ Աստուծոյ ամբողջ աշխարհում մի հանճար է ստեղծել և այդ միայն ինքն է, որ պիտի լինի մի անշարժ կենդրոն և ամենքը նրա շուրջը պիտի պտտեն, ի հարկէ, ծառայելու նրա անձնական շահերին: Նախկին գեղեցիկ ծրագրերը ոչ մի նրան երեխայական ցնորք են թւում: Իսկ այն գաղափարները, որոնք երբեմն նրան ոգևորել, նրա բունը կտրել, նրա սիրտը վշտով են համակել կամ ուղեղը վարդազօյն ապագայի հեռանկարներով լցնել, այդ գաղափարները այժմ արդէն խոյս են տալիս նրանից, որովհետև նա արդէն

համալսարանի նստարանի վրայ է թողել նրանց, կամ մինչև հայրենիք հասնելը զանազան տաք ու հով քամիներն են գոլորշիացրել այդ մտքերը: Նրա գլխից, նրանց տեղը զննելով մի վիթխարի զգուշի ես. Դժբախտ իդէալներ, որ վիճակած չէ ձեզ ուսումնարանի պատերից դուրս գալ...

Մեր խօսքը ի հարկէ՝ ընդհանուր մեծամասնութեան մասին է և ոչ այն հազագիւտ բացառութիւնների, որոնք այնքան սակաւաթիւ են և որոնց չէ վերաբերում մեր այս նկատողութիւնը: Մեր հազարաւոր բժիշկներից քանի անուններ են յայտնի մեր գրական և հասարակական կեանքի ասպարէզներում: Իրանց այդ ըստւար լէպէտներով տալիս նրանք մեզ գոնէ մի համեստ գրադարան իրանց մասնագիտութեան — բժշկականութեան, առողջապահութեան վերաբերեալ, մինչդեռ այդ տեսակի գրքերի պակասութիւնը օրէցօր զգալի է դառնում: Իսկ իրաւաբանները, ինժեներները անգործութիւնն աւելի խաչտառակ է:

Լ. Մ.

Նոր-Նախիջևանի հոբաբարձական խորհրդի ընդհանուր ժողովը

Տարագի ընթերցողները անշուշտ չէին տեսնում, որ Նոր-Նախիջևանի հոբաբարձական խորհրդի անցեալ ընդհանուր ժողովում վճռեց Ռոստովում կառուցած տխրահռչակ ջան հաշիւները պարզելու և մեղաւորներին պատժելու նպատակով դիմել Նահանգական դատարանի պրոկուրորին: Ամսոյս 13-ին տեղի ունեցած ընդհանուր ժողովում, հոբաբարձական խորհրդի վարչութիւնը յայտնում է, որ ժողովի այդ վճիռը չի իրագործել, որովհետև կանոնադրութեան հիման վրայ նա անպայման պէտք է դիմէր միմիայն հոգևոր բարձր իշխանութեանը և այս վերջինից է արդէն կախած յանձնել այդ գործը դատարանին, թէ ոչ: Մեր հոգևոր բարձր իշխանութիւնն էլ տեղեկանալով ընդհանուր ժողովի վերոյիշեալ վճռի մասին, անմիջապէս հեռագրում է վարչութեանը ի կատար չաճել այդ վճիռը (մինչև այդ օրը՝ նա խորին լուռութիւն էր

պահպանում այդ գործի վերաբերմամբ): Այդ անցքից մի երկու ամիս յետոյ ստացւում է Վեհափառ հայրապետից մի կոնդակ, որ կարդացւում է ամսոյս 13-ի ընդհանուր ժողովում: Այդ կոնդակում Վեհափառը յայտնում է իր ցանկութիւնը, որ մօտիկ ապագայում վերացին ներքին բոլոր խրոստութիւնները և ապա առաջարկում է դրա համար միջոց. վաւերացնել 1896—97 թ. միմիայն տարեկան հաւաքը: Իսկ ինչ վերաբերում է տարաբնույթի ջան հաւաքին, ուղարկել իրան՝ Վեհափառին եւ խոստանում է յաւաք ժամանակ լուծել այդ հարցը:

Այս լէս ուրեմն կոնդակը շատ պարզ է դնում հարցը ծխականների առաջ: Բայց գործը նրանումն է, որ առանձին հաշիւ տանը վերաբերեալ և առանձին հոգաբարձական վարչութեան երկու տարաւայ գործունէութեանը — չըկան, այլ գոյութիւն ունի խառն հաշիւ, այն էլ վերաստուգիչ մասնաժողովի ասելով բոլորովին հաշիւ նրման չէ: Պարզ է ուրեմն որ հարկաւոր է այդ խառն հաշիւից դուրս հանել տան հաշիւը, ուղարկել Վեհափառին, իսկ մնացած հաշիւը վաւերացնել, եթէ գեղծումներ չըկան, ի հարկէ: Օպոզիցիան էլ միևնույն էր ցանկանում. ահա երկու տարի է, ինչ որ նա պահանջում է բաժանել այդ հաշիւը երկու մասի և միմիայն այդ դէպքում նա համաձայնում է ընդունել հաշիւը: Բայց հոգաբարձական խորհրդի վարչութիւնը ձգձգում էր այդ գործը, խոյս էր տալիս մանրամասն հաշիւ ներկայացնելուց և զանազան միջոցներին էր դիմում, որ մի կերպ ընդհանուր ժողովը վաւերացնէ այդ խառն հաշիւը: Միւս կողմից էլ հոգևոր բարձր իշխանութիւնը լուծում էր ուստի բնական է, որ օպոզիցիան ստիպւած էր այդ հարցին սուր բնաւորութիւն տալ, դիմել դատարանին: Իսկ այժմ երբ հոգևոր իշխանութիւնը վերջապէս ըստ իմաստից և ինչպէս կոնդակից երևում է, ցանկանում է այդ գործը քննել, թէև «չարմար ժամանակում» օպոզիցիան, որի միակ բաղձանքն էր վերջ դնել այդ խաչտառակ դրութեանը, իր պարտքն է համար լիովին կատարել Վեհափառի ցանկութիւնը: Ուստի շատ բնական է, որ օպոզիցիան կըրկին ներկայացնում է իր նախկին

պահանջները և շեշտում է այն կէտի վրայ, որ Վեհափառի ցանկութիւնն էլ նույնն է: Իսկ հակառակորդները իրանց կողմից շարունակում են երգել հին երգը, այն է վաւերացնել 1898 թ. հաշիւը (1/2 միլիօնից աւելի), որը կարգաւեց սոյն ժողովում, ընտրելով չափուկ դրա համար 6 հոգի: Խաւարի պաշտպանները այդ պահանջը հիմնում են այն հանգամանքի վրայ, որ իբր թէ կանոնադրութեան մէջ այդպէս է գրւած: Օպոզիցեան յայտնի բան է այդ կէտի հետ չի համաձայնում նախ այն հիման վրայ, որ այդպիսի մեծ հաշիւ մէկ, կամ երկու ժամայ ընթացքում ֆիզիքապէս անկարելի է ստուգել, երկրորդ որ 1899 թ. ընդհանուր ժողովում հաստատել էին ապագայում հաշիւները վաւերացնելու համար: Հետեւեալը—ընտրել 6 հոգի հաշիւները քննելու համար: Վերջինները պէտք է ներկայացնեն իրանց ղեկուցումը հետեւեալ ընդհանուր ժողովին, որը հաշիւն վաւերացնում է, երրորդ՝ թէ և կանոնադրութեան մէջ ճիշտ է գրւած է, որ ժողովի կողմից ընտրւում են 6 հոգի հաշիւները ստուգելու նպատակով, բայց այնտեղ ոչինչ չորայն նրա մասին, թէ արդեօք նոյն, թէ հետեւեալ նիստին է վաւերացնում հաշիւը և չորրորդ, որ իրան վարչութեան համար ստելի ձեռնառու է, եթէ ծխականները հաշիւները մանրամասնօրէն ստուգելուց չեստոյ վաւերացնեն, այլ կերպ ասած, գիտակցաբար վերաբերեն դէպի իրանց պարտականութիւնները: Սակայն օպոզիցիայի այդ պարզ ու լուրջ դատողութիւնները զուր են անցնում: Խաւարի պաշտպանները դիմում էին ներքի և աններքի միջոցների, որպէս զի հաշիւները մի կերպ վաւերացնեն և ուրիշ անգամ չէին ամաչում պնդել, որ Վեհափառի ցանկութիւն իբր թէ նոյնն է: Եւ երբ նրկատեցին, որ իրանց բոլոր աղաղակները, փտած, կեղծ դատողութիւնները չեն ազդում ժողովի մեծամասնութեան վրայ, դրանցից մէկը, այն է ուսուցիչ (sic!) պ. Բողղանեանը պափոսով աղաղակում է. «ես աւելի լաւ կը համարեմ հեռանալ նիստից, քան թէ քէտրիկ այդ հարցը».— և հեռանում է: Վերջինի հեռանալը յայտնի բան է, ոչ ոքին ցաւ չը պատճառեց, բայց այնուամենայնիւ անհրաժեշտ է նկատել, որ ուսուցչին աւագել է լօգիկայի երեսին թքելով ապօրէն վարկերով—նրաւազել ժողովրդի կրթական լարերի վրայ... Իսկ իբր և այդ միջոցը չի օգնում, այն ժամանակ այդ փոքրոգի բուրժուաները ազմուկ են բարձրացնում և մի բանի անգամ դուրս են գնում դահլիճից իբր թէ նիստը թողնելու դիտաւորութեամբ և ամեն անգամ վերադառնում: Եւ ինչ կարելու չի կար ղիմել այդպիսի գոլոտական միջոցների, քանի որ օպոզիցիան իր կողմից ոչ մի ճնշում գործ չի դրել: Ընդհակառակը ժողովի նախագահը (Մինաս Բերբերեան) ամենաօրէն կերպով առաջարկում է քէտրիկութեան հետեւեալ հարցը. «Ով որ ցանկանում է ընդունել հաշիւները ներկայ նիստում, խնդրում եմ անցնել աջ կողմը, ով ցանկանում է ընտրել 6 հոգուց յանձնաժողով հաշիւները ստուգելու նպատակով—ձախ»: Սրանից էլ պարզ: Ուրեմն ինչն էր ստիպում խաւարի պաշտպաններին ղիմել վերոյիշեալ միջոցներին: Ինչպէս ասում են ուսուցչից յարգեք յարգեք: «Նախ» այդ մարդիկ, ինչպէս երևում է, ֆիզիկապէս անկարող են իրանց սեպական շահերը դերադասել հասարակական շահերից և երկրորդ՝ իրանք կամենում էին ոչ ժով ստիպել ժողովի անգամներին իրանց ուղածը ընդունել: Այնուհետ և անխաղաղութիւնները վերջի վերջոյ այն կէտին հասան, որ նախագահը շատ համբերելուց չեստոյ ստիպւած էր ղիմել ներկայ եղող ոստիկանին կարգ և կանոն պահպանելու համար: Սակայն այդ էլ չի օգնում: Խաւարի պաշտպանները նախանձելի լրբութեամբ խանգարում էին նիստի կանոնաւոր ընթացքը: Որ դրանք իսկապէս փոքրամասնութիւն էին կազմում, ապացուցւում է այն հանգամանքով, որ ամեն ժամանակ դահլիճ վերադառնալով, «ձախակողմեաններին» համոզում էին անցնել աջ կողմը: Եւ երբ այդ միջոցն էլ չէր օգնում—սկսում էին կրկին վաչքների կերպով աղաղակել, անտանելի ազմուկ բարձրացնել: Անհրաժեշտ է այստեղ նկատել, որ օպոզիցիայի կողմն էր չունենալ, աշխատաւոր դասակարգը, որ իրան շատ կորրեկտ էր պահում, այն ինչ հակառակորդների բանակը ըստ

մեծի մասին բաղկացած էր Kleinbürger-ներից և grossbürger-ներից և—ամենախաղաղական կերպով էր իրան պահում: Գլխաւոր ագիտատորներն էին երկու բահանայ: Սրանք կաշից դուրս էին գալիս, որպէս զի համոզեն չունենալոր դասակարգի ներկայացուցիչներին անցնել իրանց կողմը, բայց... ով անշնորհակալ բանւորներ, դուք փոխանակ հպարտանալու, որ բահանան ձեզ հետ զրոյց է անում իբրեւ ընկերակից... դուք զղւանքով երեսներդ դարձնում էիք...

Ի միջի այլոց ագիտատորներից մէկը սպառնում է բանւորներին, որ իրանց կուսակցութիւնը կը հեռանայ և նիստը անկանոն կը համարւի: Բանւորներից մէկը շատ կծու և իրաւացի պատասխանում է. «Թող հարուստները հեռանան, մնան միմիայն աղքատները»:

Վերջապէս, երբ արդէն անկարելի էր նիստը շարունակել, նախագահը առաջարկեց նիստը փակել և ընդունել հետեւեալ ֆորմուլան: «Ի նկատի առնելով, որ ժողովին ներկայ եղող մի բանի ծխականներ վերին աստիճանի անկարգ էին պահում իրանց, այնպէս որ անկարելի էր մինչև իսկ իմանալ մեծամասնութեան կարծիքը և որովհետև անվաշել համարեց ղիմել ոստիկանի միջամտութեան—մենք *) բարեօք համարեցինք ժողովը փակել և համարել չը կայացած: Մնացել կարգադրութիւնները յանձնել հոգաբարձութեան տնօրինութեան»:

Այսպէս ուրեմն և այս անգամ ժողովը ցրեց ոչ մի դրական եզրակացութեան չը գալով: Նոր-նախիջեանի բուրժուաները ղիշեր-ցերեկ հոգս տանելով միմիայն իրանց սեպական շահերի մասին, հասել են այն կէտին, որ ոչ մի հասարակական հարց, եթէ նա անմիջապէս չի վերաբերում իրանց կաշին, չի զբաղեցնում դրանց. իսկ եթէ պատահում է հակառակը, ինչպէս օրինակ այդ դէպքում—ձգտում են կեղեքել, հարստահարել աղքատ դասակարգին և որբերին և չեստոյ իրանց այդ ախտերը և կեղտոտութիւնները ծածկելու նպատակով ղիմել ամենաստոր միջոցների և կոպիտ թշնամի: Իսկ միւս կողմից չի կարելի չուրախանալ, որ աղքատ դասակարգը

*) Այսինքն ներքոյ ստորագրեալներս:

պաշտպանելով իր սեպհական շահերը, եռանդուն կերպով դիմադրում է այդ կեղեքողներին, հարստահարողներին: Եւ թէն չի կարելի հաստատ անել, որ այդ բոլորը ինքնաճանաչութեան արդասիք է, այնուամենայնիւ, ինչպէս գործից երևում է, գոնէ այդ դէպքում չունենոր դասակարգը հոտառութեամբ է ղեկավարում: Եւ հոտառութիւնը դրան չի խափում. նա ճշտօրէն մատնացոյց է անում թէ ուրիշներ են դրա իսկական բարեկամները. դրանք, որոնք գիշեր ցերեկ ամենակեղծ և լիբբ երգումներ են տալիս որբերի անունով և հաշիւներն կեղծում, թէ նրանք, որոնք պաշտպանելով որբերին, կատաղի կռիւ են վարում այդ ստոր բուրժուաների դէմ...

Իսկ հիւմը չաշտին չէ, որ այդպիսի սուր հոտառութիւնը ինքնաճանաչութեան համար պատրաստի լաւ հոգ է ներկայացնում...

Արց. Ջահրափեան

Բարձրագոյն հրովարտակ Քինլանդական գեներալ - նա- հանգապետին

«Անցեալ մայիսի 18-ին, երբ դուք փակում էիք արտակարգ սէյմը, դասակարգերի ներկայացուցիչները ինձ տեղեկացրին իրանց յուղած տրամադրութեան մասին, որ պատճառել էր զինուորագրութեան առաջիկայ վերակազմութիւնը Ֆինլանդական մեծ իշխանութեան մէջ և ներկայ տարւոյ փետրւարի 3-ի մանիֆէստի հրատարակութիւնը: Ի վիշտ իմ, լանսմարշալի և տալմաններ ճառերից Ես նկատում եմ, որ զէմստեօի պաշտօնեաները չեն իւրացրել ընդհանուր պետական խորհրդածութիւնների օգուտը, որոնցով պայմանաւորում է այդ միջոցների անհրաժեշտութիւնը, և թոյլ տւեցին իրանց անտեղի դատողութիւնները դրանց մասին: Յանձնարարում եմ ձեզ հաղորդել ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ այդ դատողութիւններն անկանոն են և չեն

համապատասխանում ներկայ դարի սկզբից հաստատւած գործերի դրութեանը, որով Ֆինլանդիան Ռուսաց պետութեան բաղկացուցիչ մասն է կազմում, անբաժան նրանից: Ես ցանկանում եմ նոյնպէս, որպէս զի Ֆին ժողովրդին յայտնի առնելով Ռուսաց պետութեան հպատակ բոլոր ժողովուրդների բարօրութեան մասին հոգ տանելու սրբազան պարտքը, Ես բարեօք համարեցի Ֆինլանդիայի համար պահպանել ներքին օրէնսդրութեան առանձին կազմը, որ շնորհել են իմ ինքնակալ Նախահայրերը: Միւսնոյն ժամանակ Ես յանձն առայ, որպէս անցեալի ժառանգութիւն՝ դրական օրէնքի ոյժով որոշելու մեծ իշխանութեան յարաբերութիւնները Ռուսաց կայսրութեան հետ: Այդ նկատումներով Ես հաստատեցի ներկայ տարւոյ փետրւարի 3-ի հիմնական կանոնները, որոնք որոշում են Ֆինլանդիային վերաբերեալ ընդհանուր պետական օրէնքներ հրատարակելու կանոնները: Այդ օրէնսդրական ակտի համեմատ, որ անքակտելի կրմնայ և սրանից յետոյ, ուղղութիւն կրատանան արտակարգ սէյմի աշխատանքները և ի նկատի կառնեն զինուորական օրէնքի վերջնական զծագրման ժամանակ: Սպասելով ձեզանից գործունէութեան աննկուն եղանակ՝ երկրի ազգաբնակութեան մտքերում տպւելու այն միջոցների իսկական նշանակութիւնը, որոնց նպատակն է ամրացնել կայսրութեան և մեծ իշխանութեան կապը, Ես լոյս ունեմ, որ Ֆինլանդական ժողովրդի հաւատարիմ հպատակութիւնը, որը Ես չեմ կասկածում, գործով կրկնապէս և կրկնապէս ձեզ համար իմ նսխադրումների կատարումը:»

Ռ. Ն. Գ.

Ջ Ր Ի Ջ Ո Ն Ը

Աստրախան, 17 յունիսի.

Ամեն տարի գարնան ջուրը վոյգա գետից բարձրանալով սպառնում է դուրս գալ ափերից, չընայած որ միջոցներ են գործ դրում առաջն առնելու հաց սովորականից այս տարի ջուրը աւելի է բարձր, այնպէս որ Աստրախանի շրջակայքում գտնուող թրքաբնակ գիւղերից շատերը ողողւած են ջրով:

Աստրախանի միջով հոսում են հրկու գետակներ, որոնք միանում են վոյգայի հետ և միւսնոյն ժամանակ դրանց մէջ էլ, ջուրը աւելանում է և այս տարի մօտ էր, որ քաղաքի մի մասը ջրակոխ լինէր, բայց այս անգամ էլ առաջն առնեցաւ: Ամառային երեկոները վերջիվերջ գետակներում անց ու դարձ են անում անթիւ նաւակներ, որոնց ղեկավարում են երկատարներ ու կանաչք և օրիորդներ. պատահում են շատ անգամ և հայ ընտանիքներ, որոնք երգելով ու զրուցելով ժամանակ են անցկացնում:

Այդ գեռ ոչինչ, եթէ նաւակը ղեկավարում է մի որեւէ կատարելահասակ, գործին հմուտ անձնաւորութիւն, բայց պատահում է երբեմն, որ անչափահաս պատանիներ, ուսումնարանի աշակերտներ դրնում են առանց մեծի և դժբախտութեան դէպքերը յաճախ են պատահում:

Դեռ մի քանի տարի առաջ տեղիս հաց Աղաբաբեան գալոցի աշակերտները ուսումնարանի տեսչի հետ գնացել էին նաւակով քաղաքից դուրս, երեկոյան դառնալիս բարձրանում է սաստիկ քամի և նաւակը դարձնում ջրի խաղալիկ, չընայած որ նաւակի մէջ նստած են եղել 10-ից աւելի աշակերտներ և տեսուչը, որ հմուտութեամբ ղեկավարել է նաւակը, այնուամենայնիւ վերջինը կոտորւել է, մէջը ջուր լցւել, բոլոր իրեղէնները թափւել ջրի մէջ և իրանք, թէ աշակերտները և թէ տեսուչը հազիւ կարողացել են ազատւել: Կոյն երեկոյան ուշ աշակերտներից ոմանք գլխաբաց, միւսները ոտաբոքիկ և կօշիկները փաշտի վրայով ուսին գցած՝ տուն էին դառնում առանց ոչնչի:

Այս օրերս էլ նոյն դպրոցի նորաւարտ աշակերտները իրանք գլուխ անցած նոյնպէս գնացել էին դաշտ: Այնտեղ մօտակայ ջրում լողալիս, նրանցից մէկը՝ Գեորգ Տէր Գաբրիէլեանը զոհ է գնացել ջրին: Նա գիտէր լողալ, բայց որովհետեւ լողալուց առաջ ճաշ պատրաստելիս շոգած է եղել, ուստի սառը ջրի մէջ ընկնելով չէ կարողացել ազատ լող տալ և ընկղմւել է ջրի տակը: Երբ ընկերները չաշտին են մօտակայ գործարանում գտնուող մարդկանց, վերջինները գալով կէս ժամ որոնելուց յետոյ հանել են ջրից արդէն պատանու անշնչացած դիակը:

Հանգուցեալը Սղնախեցի էր և առաջագէտ աշակերտներից մէկը, որ անդգուշաբար զոհ գնաց անկշտում ջրին:

Կ. Պետրոսեան

Դ Կ Ր Ո Յ Ա Կ Ա Ն

Ժողովրդական լուսաւորութեան մի-
նիստրութեան մէջ հարց է մշակւած
իգական գիմնապիւստների ուսման ըն-
թացքը ընդարձակելու:

— Տարագում (№ 22) անցեալ անգամ
Թիֆլիսի III իգական գիմնապիւստն
աւարտողների թուով մոռացել ենք
յիշել օր. Աճա Տեր-Ղեւոնդեանցի
անունը:

— Թիֆլիսի Առեւտրական դպրոցը
կրբացել ոչ աւելի վաղ քան 1-ն յուն-
ւարի եկող տարւոյ:

— Առաջին արսկան կիրակնօրեայ
ուսումնարանում (կից Նիկոլայն սկի-
բաղաբաշին դպրոցի) պարապմունք-
ներն արդէն վերջացել են: Աւսումնա-
րանի հաշիւը երևում է, որ այս ու-
սումնարանական տարում այցելել են
ոչ պակաս քան 70 հոգի: Աւսումնա-
րանի հիմնադիրների կարգադրու-
թեամբ ամառւոյ ընթացքում աշա-
կերտներին ձրիաբար կրբաժանւին դըր-
բեր ընթերցանութեան համար:

— Առկասի շերամապահական կաշա-
րանին կից (Մուշտաշիդում) բացւած
են շերամապահութեան, մեղաբուծու-
թեան և թռչնաբուծութեան վերաբե-
րեալ դասընթացներ, ժողովրդական
դպրոցների ուսուցիչներին գիւղատըն-
տեսութեան այդ ճիւղերի կանոնաւոր
մշակման եղանակների հետ ծանո-
թացնելու համար:

— Թիֆլիսի երկրորդ գիմնապիւստի
շինութեան համար զանաւորանք մտա-
դիր է բաց թողնել 150 հազար ռուբ-
լի: Իսկ շինութեան տեղ գնելու հա-
մար հարկաւոր գումարը խոստացել է
Նւիրելու մի բազմեցի հարուստ:

Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Այս աշնան Անդրկովկաս կրթամանէ
երկրագործութեան մինիստր Շրմոլով:
Անդրկովկասից մինիստրը կըգնայ Նի-
սիսանյին Առկասի հանքաշին ջրերը:
ինչպէս յայտնի է, մի ծրագիր է մը-
շակւած հանքաշին ջրերը բարեկար-
գելու:

Յունիսի 22 ին Առկասի Կառա-
նարչապետի օգնական գեներալ լէյ-

տէնանտ Ա. Ա. Ֆրեզե ուղևորեց
Կոջոր ամարանոցը:

Պետերբուրգից «Кавказ»-ին հեռա-
գրում են. «Մշակում է Անդրկովկա-
սի համար քաղաքային ինքնավարու-
թեան կանոնադրութեան փոփոխու-
թեան խնդիրը, համապատասխան
տեղական կեանքի պայմանների և
փորձի ցուցումների»:

Երկու տարւոյ ընթացքում, Թիֆ-
լիսի քաղաք. խորհրդարանի իրաւա-
սունքներից հեռացել են 13 հոգի, որը
հիւանդութեան, որը մահւան, որն էլ
զանազան պատճառով: Բացի դը-
րանից, ընտրութիւնից յետոյ հրա-
ժարւեցին իրաւաստի կոչումից Տվրա-
ցի: Ներկայումս խորհրդարանում մը-
նում են 66 իրաւասու և 2 անգամ
վարչութեան ձայնի իրաւունքով:

Յունիսի 24-ին Թիֆլիսի քաղաք.
խորհրդարանի նիստը չըկացացաւ իրա-
ւասունների օրինական թիւը պակաս
լինելու պատճառով: Վերջի նիստը
այս ամառ նշանակւած է երկուշաբթի,
յունիսի 28 ին: Եթէ այս անգամ էլ
իրաւասունների օրինական թիւը չը-
գումարուի, այն գործերը, որոնք նշա-
նակւած են քննելու, կըվճուեն նա-
հանգական վարչութեան իշխանու-
թեամբ:

Զուտով Թիֆլիսում հիւր կըլինի
մեզ ֆրանսիացի յայտնի վիպաստն
Պիեր Լոթի: Նա ֆրանսիական արտա-
քին գործերի մինիստրութեան յանձ-
նարարութեամբ գնում է Պարսկաս-
տան և Աւգանստան:

Պիեր Լոթին ֆրանսիական ներկայ
վիպասանների մէջ առաջնակարգ գը-
րողներից մէկն է և Ամստըրդամի կա-
նաւի անդամ: Լոթիից մի-երկու կը
տոր թարգմանութիւն տպագրել ենք
Տարագում:

Բուխարայի էմիր Միր Ալեյիդ-Միր
Աբդու-Ալիաղ խանը հասել է Պետ-
րովսկ և այդտեղից ուղևորել Առկա-
սի հանքաշին ջրերը:

Արքունական կալաճների և եր-
կրագործական մինիստրութեան մէջ
հարց է մշակուած տալու օժանդակու-
թիւն գիւղատնտեսութեամբ պարա-
պող այն անձանց, որոնք իրանց տի-
րապետութեան տակ ունին փորձնա-
կան դաշտեր:

Յունիսի 21-ին Թիֆլիսի քաղաքա-
յին խորհրդարանը, քննելով քաղա-
քային վարչութեան արձանագրութիւ-
նը, որ վերաբերում է 1897—98 թ.
թ. անշարժ կալաճների նոր գնա-
հատութեան, հաստատեց այդ գնա-
հատութիւնը:

Յունիսի 23 ին լրացաւ հինգ հա-
րիւր տարի տալարական գիւտի գըտ
նող Գութէնբերգի ծննդեան օրից:

Արտասահմանեան դրամատէրերի
մի խումբ մտադիր է ձեռք բերել
Շալթաշի շրջակայքում կալաճք ալ-
ցիօներական հիմունքների վրայ հիմ-
նելու սանատորիա թոքախտաւորների
համար:

Լրագիրները հաղորդում են, որ
Պետտիգորսկի մօտ մտադրութիւն
կայ հիմնելու ինստիտուտ սանատորիա,
որի մէջ կըգետեղւեն ինստիտուտի
իականտար դասընթացքը անցնելու
համար, մատաղահաս օրիորդներ թոյլ
առողջութեամբ, որոնք մշտական
կարիք ունին տաք կլիմայի:

Ֆինանսների մինիստրութիւնը բա-
ցատրել է, որ քրիստոնէական տօ-
ներին այն գործարաններում, ուր բան-
ւորները քրիստոնէայ չեն, աշխա-
տանքների ընդհատումը, օրինական
հիմք չունի:

Ֆրանսիական գիտական մի ընկերու-
թիւն (Revue générale des Sciences), մի
համապարփաւորութիւն է կազմակերպում, որին
կըմասնակցեն այդ ընկերութեան 100 անդամ:
Դրանք գալու են Պիւրիս և Առկաս: Այս
գիտական ընկերութեան անդամներին դիւրու-
թիւն տալու համար, համապարփաւոր հաղա-
րակցութեան միջնորդութիւնը կընեկայացնէ
ամենայն յարմարութիւն: Անդամներ կ'այցե-
լեն Սեւաստապոլ, Օդեսա, Եւրպա, Փետրոսիա,
Նովորոսիյսկ, Բաքու, Արիւսկովսկ, Վադի-
կաւկազ, Թիբլիս, Բագու և Բուքարիս:

Ի նկատի ունենալով, որ անբերրի նահանգներից Կովկաս եկող բանւորները բերում են իրանց հետ բժաւոր տիպ, այդ հիւանդութիւնը Կովկասում չորտարածւելու համար, Վրացիական զինուորական վարչութիւնը մշակել է նախազգուշացնող միջոցներ սոյն յունիսի 16-ից, Այսպէս՝ Կովկաս եկող բանւորները Ռոստովի և Բաղայակ կայարանում ենթարկւում են բժշկական քննութեան ու նրանց իրերը և 3-րդ կարգի վագոնները դեզինֆեկցիայի են ենթարկւում:

«НОВ. ОБОЗ.» հեռագրել էին Բագից, որ տեղական նաւթարդիւնաբերող Ռիլսկին ձերբակալւած է առանձին կարեւոր գործերի քննիչի կարգադրութեամբ, Փիլիթեանի ֆիրմայից նաւթ գողանալու համար:

Այդ գործի մասին նոյն թերթը հետեւեալ մանրամասնութիւններն է հաղորդում: Հէնց որ փողովեան հարց ելաւ, գողութեան գլխաւորներից մէկը՝ Ի. Վ. Ռիլսկու նաւթանքի կառավարիչ Լուսնակին փախուստի դիմեց, բայց որը բռնուեց Վարշաւի մօտ: Յունիսի 18-ին Լուսնակին քննութեան ենթարկւեց, որից չետոյ բանտարկւեց, մինչև որ 23 հազար ռուբլի գրաւական կրներկայացնէր: Ձերբակալւեց նմանապէս Լուսնակիի նախկին ոգնական ազգով լեզգի Սալխուլու Փիրմայի տէրը, որ նոյնպէս մեղադրւում էր, 35 հազարի գրաւականով ազատ էր թողնւած: Յունիսի 19-ին Ռիլսկին հրաւիրեցաւ ներկայանալու քննիչին: Հէնց այդտեղ էլ նա ձերբակալւեց և ուղարկւեց բանտ: Այս դէպքը մեծ աղմուկ ձգեց քաղաքի մէջ: Չառ կառքեր էին ուղեկցում նրան դէպի բանտը: Ռիլսկին շատ հարուստ է, մօտ 10 միլիօն կարողութիւն ունի: Նրանք է այն շէնքը, որի մէջ գետեղւած է Բագիի նահանգական դատարանը:

Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Գ. Գ. Եւանգուլեանին թույլատրւած է երկուամսով արձակուրդ արտասահման, որը յունիսի 26-ին Թիֆլիսից մեկնեց: Նրա պաշտօնը կրկատարէ վարչութեան անդամ Մ. Ս. Չէստակով:

Պետական խորհրդի աշխատակից Ժողովներում քննւելու է գերապիսի բուրժիւոր կանոնադրութեան ծրագիրը: Մի քանի փաստագրերի համար մարկի արժէ-

քը կրթարժօցնելի մի ռուբլի, մինչդեռ միւս տեսակ փաստագրերի համար կ'իջեցնել մինչև 40 կոպ:

Բագիի նաւթարդիւնաբերող և առևտրական ընկերութիւն «Մագուրին» թույլատրւած է ընդարձակել իր հիմնական դրամագլուխը մինչև 2 միլիօն լրացուցիչ 8,000 ակցիաներով, իւրաքանչիւրը 250 ռուբլի:

Վրաց դրամատիքական ընկերութիւնը ներկայումս մտածում է ներկայացումներ կազմակերպել եկող սէզոնի համար: Բանկային թատրոնը ներկայումս հիմնական վերանորոգութեան է ենթարկւում և անմիջապէս կրթացւի հէնց կը վերջանայ վերանորոգութիւնը:

Պետերբուրգից սոյն յուլիսին մի պաշտօնական չսնձնաժողով ուղևորւում է Ռուսիայի այլ և այլ մասերը քննելու նաւթի տեղափոխութեան վերաբերեալ հարցերը:

Թիֆլիսի քաղաք. խորհրդարանը իր յունիսի 21-ի նիստում որոշեց հացի առաջին տեսակի գինը Ֆուստը դարձնել 5 կոպէկ, երկրորդը—3½ կոպ., և երրորդը 3 կոպ.: Ինչ վերաբերում է մսին՝ թողնել տաւարի մսի գինը անփոփոխ, իսկ ոչխարի մսին աւելացնել կէս կոպէկ:

Մեր պատկերները

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ներկայումս անգլիական կառավարութիւնը սաստիկ զբաղւած է հրնդկաստանում ծագած խռովութիւնները ճնշելու հարցով: Սկզբւում այդ խառնակութիւնները ապստամբութիւն չէին համարւում, այլ երկու թշնամի ցեղերի հակառակութիւն — շանառների և մարաւառների մէջ: Այդ թշնամութիւնըն էր, որ քառիթ էր լինում այդ ցեղերի մէջ յաճախ կռիւներ տեղի ունենալուն: Վերջապէս հնդկաստանում չեղափոխական խմբերի պարագլուխներին յաջողւեց այդ բանին ապստամբութեան կերպարանք տալ: Երկու ցեղերն

էլ կանգնած են կոլտուրական ցածր աստիճանների վրայ: Բայց մարաւառները մի փոքր աւելի զարգացած են: Վերջիններս արգելում են շանառներին յաճախել տաճարները իրանց հետ հաւասար իրաւունքներով: Իսկ չետոյ բոլորովին դուրս արին տաճարից: Սրանք էլ յարձակեցին մարաւառներին տաճարներից մէկի վրայ՝ աղօթելու ժամանակ և նրանց դուրս արին տաճարից: Մարաւառները վճռում են պատժել շանառներին տաճարի սրբապղծութեան համար: Նրանք դուրս եկան շանառների դէմ ամբողջ զօրքով: այրեցին զիւղեր, չափշտակեցին անասունները, և վերջապէս պաշարեցին 5000 մարդով շանառների Սեւակալի քաղաքը: Տիրապետելուց չետոյ քաղաքը սարսուփելի ամաչացրին: Յաղթողները չբաւականանալով իրանց յաղթանակով, սկսեցին անգլիութիւններ. սպանում էին երեխաներին, այլանդակում էին կանանց և գերի վերցրած տղամարդկանց: Կրտուում էին նրանց բիթը և ականջները: Նրանց բոլոր շարժումը աշխպէս ուղիղ և լաւ էր կազմակերպւած, որ անկարելի էր կասկածել թէ դրանց չէին մասնակցում աւելի ինտելիլիետ և զարգացած պարագլուխներ:

Ներկայումս այդ խռովութիւնը զգալի կերպով ճնշւած է: Բայց Տրաւակաուի դրութիւնը էլի շատ վտանգաւոր է: Անգլիական կառավարութիւնը շատ խիստ միջոցներ է ձեռք առել թէ խռովութիւնը դադարեցնելու և թէ դրանց ձեռնարկողներին ու գրգռողներին գտնելու:

Տարագի սոյն №-ում Վերեշագինի պատկերը ներկայացնում է մի ապստամբութիւն, այսպէս կոչւած սիպաների, որ տեղական բնակիչներից կազմւած զօրք է և որոնց կառավարում են անգլիացիք: Այդ ապստամբութիւնը մեծ վտանգ էր սպառնում անգլիացիներին և որը մեծ դժարութեամբ ճնշւեցաւ Ապստամբների սլաշտպանում էին փանատիկ բրամինները՝ Նրանց զսպելով ապստամբների գլխաւորներին վախեցնելու համար՝ դրել են թնդանօթի բերանին պատառ տարաւ անելու: Թնդանօթների անվերջ շարքը, որոնց մօտ կոպկուած են իւղեղ հնդիկները, և դաւհի՛, կիւնորները՝ պատշաճականութիւն:

նը, որոնք առաջին նշանին պատրաստ են թնդանոթներն արձակելու, սարսափեցնում են մարդուն:

Ահա թէ քաղաքակիրթ ազգերը որքան բարբարոսական միջոցների են դիմում իրանց նպատակներն իրագործելու վերաբերմամբ:

Ա մ առ ա ն ո յ ու մ

Անտառի մի անկիւնում բախտաւոր մայրն իր գաւազի հետ ծաղիկներ է փնջում. նա էլ երեխայ է դարձել և հրճւում է բնութեան անարատ գրկում: Անտառային խոնաւութիւնը, ջինջ օդը զարթացրել են մատաղահաս կնոջը և նրա թշնամի վառվում են վարդի գոշով: Արձակ թողնւած զգեստի ծալերը, նրա բռնած դիրքը անտառային փէայի են նմանեցնում նրան...

Մտերիմ խօսակցութիւն

Հետանեկան չարկը, ընտանեկան երջանկութիւնն որքան նախանձելի է. մանաւանդ երբ զոյգերի մէջ համաձայնութիւն և սէր կայ:

Մեր պատկերը երկու մատաղ ամուսինների մտերիմ խօսակցութեան է վերաբերում: Որքան անկեղծութիւն, որքան խանդ է կարողացել արտաշայտել նկարիչը, այդ թող ընթերցողը նախագուշակէ:

Խառն լուրեր

Դրէշֆուսը արդէն Փրանսիա է. յունիսի 19-ին նա կառքով Ժամանեց Ռէն. նրան ուղեկցում էր ղեկարտամենտի պրէֆէկտը, խուզարկու. պոլիցիայի զինակազմի և մի ոստիկանի ուղեկցութեամբ: Նրանով հետաքրքրողներ շատ կային. Դրէշֆուսի մագերը սպիտակել են. Իր կնոջ հետ տեսութիւնը շատ սրտառու էր. Ի հարկէ նա Ռէնի բանտում կըմնայ ձերբակալւած, մինչև նոր զինուորական դատարանը իր վճիռը կ'արձակէ. հետըզհետէ արդէն Ռէն են հաւաքւում փաստաբանները, թղթակիցները, խմբագիրները և մեծ բազմութիւն հետաքրքրողների:

— Միացեալ Նահանգների և Ռուսիայի մէջ տեղի են ունենում ներկայումս տաք բանակցութիւններ: Ամերիկան նպատակ ունի ստանալու Ռուսիայի համաձայնութիւնը Զինատանի ակտիւմ մի նաւահանգիստ ձեռք բերելու: Իսկ Վաշինգտոնի կառավարութիւնն էլ իր կողմից իբր թէ տրամադիր է ներկայացնել Ռուսիայի սեպականութիւն մի նաւահանգիստ Ֆրիդպայեան կղզիների վրայ:

— Ռուսիա գաղթած թիւրքահայերին կրէտեում բնակեցնելու հարցը չի ճշտւում:

— Սպանիայում ներկայումս լուրջ անկարգութիւններ են տեղի ունենում: Վալենցիայում, Բարցելոնում խռովութիւնն այնտեղ հասաւ, որ զօրքը հրացանաձգութիւն սկսեց. կան սպանւածներ և վիրաւորներ:

— Դրէշֆուսի անունը մօդա է դարձել կրկնել ամեն տեղ և նրանով շատերն են հետաքրքրւում. նոյն իսկ Մոնոկոօի իշխանը տիկին Դրէշֆուսին մի նամակ է ուղարկել, որով նրա ամուսնուն հրաւիրում է իր մօտ արդարանալուց յետոյ: Այդ այցելութիւնը, կրել է նա, սլափու կրքերէ իր տանը:

— Շապոնական կառավարութիւնը մեծ փութաշնուրութեամբ զբաղւած է ոչ միայն իր նաւատորմի զօրեղանցներով, այլ և ցամաքային զօրքը մեծացնելով: Առաջիկայ տարին ցամաքային զօրքը մտադրութիւն կայ հասցնելու 300,000 հոգու, իրանց համապատասխան ուժբաժնեւորով:

— Շապոնիան Կորէայի կառավարութեան հետ բանակցում է, զինաներու իրան Կորէայի ակտիւմ մի բանի կտոր հոգերով երբեք թէ Կորէան համաձայնել է արդէն անելու զինջում:

ՃԱՆԱԳԱՐՆԵՐԻ ԸՆԴՈՐԴԱՅՈՒԹԻՒՆ

Յունիսի 15-ից արդէն սկսել է Ալէքսանդրապոլի մօտից աշխատանքները, երկաթուղու ճիւղ անցկացնելու: Ալէքսանդրապոլից մինչև Երևան:

— Ծրագիր է կազմում խճուղի շինելու Գանձակից Հաջիբէնդ, որի սահմանը կընկուի Երեւանի գաղութից մինչև Գանձակ:

Սոսրհաւոյակ

Աստրախան. Ա. Պ.: Թէ Գուշկինեան ժողովածուն եւ թէ Աղբիւրի Մատենադարանի միւս հատոները առանձին առանձին արժեն հաս 50 կ.:

Օդեսա. Ա. Պ. Յով.: 2եր ուղարկւած 5 բ. յանձնեցինք Մաւկիմ, թէ և նրանք սովորաբար չունին մեզ համար իրանց միջոցով ուղարկւած դրամներ մեզ հասցնելու: 2եր ցանկութեան համեմատ պ. Աս. Պ. Ն. ին էլ ուղարկեցինք անդորագիր:

Աղբիւր Ցարուգ պրէմիաներով եւ Մատենադարանով ներկայ 99 բ. արժեն 12 բ. եւ ոչ թէ 10 բ.:

Կիսլաուդսկ. Ա. Ա.: Մեք-ը հէնց ձեր գրնայից ուղարկւած են եղել Ժելեզնովոյսկ ձեր հասցէին. այժմ ուղարկւում է Կիսլաուդսկ:

Դարպաս. Ս. Թ.: Իսլամը լոյս է տեսել եւ ձեր ջկարգադրութեան համաձայն կրկնանկ:

Թիւրք. Նիկ. Իս. (մեհեմեդաւան)
Վիլիւմսդորֆից խնդրում են հաղորդէ ձեր հասցէին. Գրեգէ պապէս Tigran Arslanian, Wilhelmsdorf Württemberg, (Allemagne):

Թիւրք. Մաւկիմ: Դարձեալ շեղում էք նամակներէ: Ի՞նչու փաստը աղաւաղում էք: Այո, մենք զայրանում ենք երբ հայ պատուաւոր կանայք դատարի մօտ են տալում, հարց ու փորձի ենք արելու շանամային գործի համար... Հասկանում էք: Սակայն մեզ համար, որ վաղուց ապացուցել էք ձեր պաղարիւն, անզգայ լինելը, ոչինչ է եւ հայ կնոջ վարկն ու պատիւը եւ ուրիշ անտեղի հայիոյն-բամբասել:

Այսօրայ Մշակը, որ ամբողջովին կազմւած է ոչ միայն քիւրմանցութիւնների մի բարձր տեսակներից, այլեւ բայասական, միմեանց հակասող մասնիկներից, մենք պարզ տեսնում ենք, ցաւում, վրէժանում եւ ցանկանում, որ շուտ գնայ իր դրական, բարի ուղիով. Բայց կրկնաւոր մեր իղծը, դուք այդ մտայնէ:

Խմբագիր-հրատարակիչ

Տիգրան Մալաթեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լ յ յ ս յ Ե Ս Ս Ա

Ե. ԹՈՓՉԵՆՆԻ

Ի Ս Լ Ա Ս

Պատկերազարդ պատմական թանգրիւն

Գինը 30 կոպ.

Լ յ յ ս յ Ե Ս Ս Ա

Զ Ի Ր Վ Ա Ն Զ Ա Դ Ի Ի

Ք Ա Օ Ս

Վ Ե Վ Ր

Գինը է 1 ր. 50 կոպ.

Ճանապարհախօով 1 ր. 75 կոպ.

Գրավանառներին զեղջ.

10 մինչև 20 օրինակի համար	15 %
20 — 30 — — — — —	20 %
30 — 50 — — — — —	25 %
50-ից աւելի	30 %

Առանց ճանապարհախօսի

Դիմել. Въ г. Баку Типография «АРՐԵ».

ԱՂԲԻՐԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Յովհաննէս Թումանեանց

ԲԱՆՍՏԵՂԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ և ՊԱՏՄԻԱՆ

Փառակազմ գինը 50 կ.

Ա Տ Ր Պ Ե Տ Ի

«Արևաս» վէպ բարձր-հայոց կեանքից. գինն է. 2 ր.

«Խել-Կարապետ» վէպ հայկաթուղիների կեանքից. 1 ր.

«Քոռ եղիկ» վէպ շիրակ. կեանքից. 30 կ.

Զխնոց վէպ Սաղի գիւղացիների (Թրքահայերի) իրական կեանքից 30 կ.

Փառանգներ Բղի գաւառի (Թրք-բահայերի, կեանքից. 30 կ.

«Զուլեան» ողբերգ. օպերայի համար Թրքահայոց կեանքից. 1 ր.

«Սարգսի» ողբերգութիւն տանկ. պատ. կեանքից. 30 կ.

Բերայի Առաքելը Թրքահայերի կեանքից. 30 կ.

Դիմել Թիֆլիսի Կեհեռոնական Գրավանառանցին եւ Կովկասի բազմաթիւ հայ գրավանառներին:

Գրավանառները կարող են դիմել նոյնպէս. Въ Нахичеванъ н-д, въ Типографію Бр. Аваковыхъ, որոնց կրիւնի սովորական գիշումն:

25—7.

Լ յ յ ս յ Ե Ս Ս Ա

ԳԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

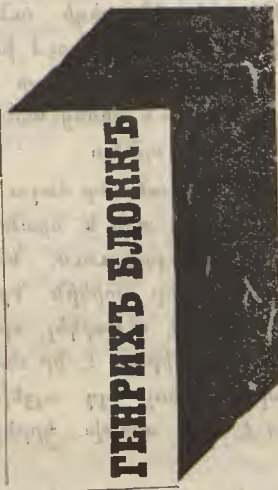
Գիրք Դ.

Հուկաս կաթողիկոս

յառաջաբանով, յաւելածներով և ծանօթութիւններով հրատարակեց Գիւտ ա. քահ. Աղանեանց (մի լուսանկար փիմատիկ կոնդակով):

Գինը է 4 րուբլի

Առաջիկայ յուլիսի 1-ին լոյս կրտեսնի 1899 թ. Լուսայ հանդիսի II գիրքը: 3—3

ԹԻՖԼ. Ն. ՀՐԱՏ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

1899-ին լոյս են տեսել

153. Զեսսիկայի Առաջին Աղօթքը: Թարգմ. Պերն Պաօսեանցի. 20 կ.

154. Երեսասարդ անգլիացի, Հառափի. քարգ. Օր. Ե. Ց. Ն. 05 կ.

155. Հրեայ Աբնեքը, հառափի. քարգ. Օր. Ե. Ց. Ն. (3 կ.

156. Սեբեոսի պատմութիւնը և Մովս. Խորենացի.

Աս. Մալխասեանց 40 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Тифлисское Общество Изданія Армянскихъ книгъ, կամ Тифлисъ (Russie) Société de la Publication des livres arméniens. 8—6

Լ յ յ ս յ Ե Ս Ս Ա

3. Պարոնեանցի երկասիրութիւնները

Ա. Ծիծաղ. Հեղինակի պատկերով գինն է 1 ր. 25 կ.

Բ. Արեւելեան ասամաբոյժ. գինն է 50 կ. գումարով գնողին զիջումն.

Հրատարակիչ՝ Գիւտ Ա. Բաճ. Աղանեանց 5—5

Վանառուում են

ՅՈՂՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑԻ

1. Դաւեանցներ. 15 կ.

2. Լոնցի Սաֆոն (պօէմա) 10 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Центральн. книжн. торговля.

Շարունակում է

«ԱՂԲԻՐ» - «ՏԱՐԱԶԻ»

Ճաժանորդագրութիւնը

Աղբիւր տարեկան 3 ր.

Տարազ 6 „

Աղբիւր Տարազ Պրէմիաներով 10 „

Տարազ } պրէմիաներ,

Աղբիւր } Մատենադարան, 12 „

Մարտի 15-ից բացւած է

Թ. Ա. Գ. ԱՂՂՈՒԹԵԱՆ-ԵՐԿԱՅԵԱՐԱՋԱՌԿԻ

սեպհական այգիներից

Բ Ա Յ Ա Ռ Ա Պ Է Ս

Կ Ա Խ Է Թ Ի Գ Ի Ն Ի Ն Ե Ր Ի

Պ Ա Հ Ե Ս Տ

Պահեստը գտնուում է Օրբելեան փողոցի եւ Սողոստի բազարի անկիւնում, Մարտիրոսեանցի նոր տանը: Արժէքը՝ շուրջ 15 կոպէկից մինչև 1 ր. 50 կ., վեդրոն 2 ր. մինչև 20 ր. 10—10

ԱՂԲԻՐԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Գ. Պոռտեանց

ԵՋԻԴԻ ՄԿՐՏՉԵՆՑ ՏՈՒՆԸ

Փառակազմ գինը 50 կ.

Լ յ յ ս յ Ե Ս Ս Ա

Վ. Փափագեանց

Աղբիւրի Մատենադարան

I

ՀԱՅ ԲՈՂԱՆԵՐԻ ՎՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

II

Ա.ՌԻՒԹԻ ՄԱՀԸ

Փառակազմ գինը 50 կ.